

RIIGIKOGU

IV koosseis.

V istungjärk.

108. koosolek.

19. detsembril 1930.

Sisu:

1. L. Johanson'i küsimine Majanduseministrile tekstiilsaaduste reekspordi asjus ja Majanduseministri vastamine küsimisele.
2. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Koplis üüri kõrgendamise kohta ja Majanduseministri vastamine arupärimisele.
3. A. Jõeääre, A. Kärneri ja O. Gustavson'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Habaja mõisa rendilepingu pikendamise kohta ja Põllutöömistri vastamine arupärimisele.
4. A. Jõeääre, A. Kärneri ja O. Gustavson'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähustuste kohta.
5. Kaitsevæelaste ja nende perekondade pensioniseaduse täiendamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
6. Töötatöölisele ühekordse toetuse andmise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
7. Riigi 1930/31. a. lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediidi määramise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
8. Tükeldatud riigirenditalude metsa ja hoonete omandusõiguse korraldamise seadus — M. Mihkelson'i ettepanek.
9. J. Loosalu' sõnavõtmine isiklikus asjas.
10. Meresadamate rahvusvahelise korra kohta käiva konventsiooni, statuudi ja allakirjutamisprotokoll'i kinnitamise seadus — III lugemisel.
11. Linnade administratiiv-piirides asuvate maade kasutamise lepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
12. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus nr. 2 — III lugemisel.
13. Eesti Vabariigi 1931/32. aasta kulude ja tulude eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.
14. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne korralduste kohta töötatöölise liigitamisel ja neile töötasu määramisel.

15. Järgmise koosoleku määramine.
16. Omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 10.25 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. L. Johanson'i küsimine Majanduseministrile tekstiilsaaduste reekspordi asjus ja Majanduseministri vastamine küsimisele.

L. Johanson (stp, loeb):

1) Kas Majanduseministril on teada, et Eesti tekstiilvabrikuis tehakse osa riidesaaduste juures ainult lihtsamad ja odavamad tööd, siis aga riie välismaale saadetakse lõplikuks valmistegemiseks ja sealt siis tollivabalt Eestisse tuuakse kodumaa saaduste nimel all müügile?

2) Kas on Majanduseministril teada, et Tallinnas on müüdnud reeksporditeitava riidena niisugust riidet, millel välismaa vabriku välimärgid (etiketid) peale kleebitud?

3) Kui suur on Eestis tekstiilsaaduste reekspord?

4) Millega põhjendab Majanduseminister vabrikantidele reekspordina riide sisseveo soodustamist?

Majanduseminister **J. Z i m m e r m a n n**: Rkl. Johanson'i küsimisele tekstiilsaaduste reekspordi asjus võib järgmist vastata.

1) Saaduste reekspordi all mõistetakse väljaveetud kauba tagasitoomist sel samal kujul, nagu see välja veeti, ja maksva Tolliseadustiku § 234 põhjal on see lubatav ja tollivaba.

Nagu aga rkl. Johanson'i küsimise sisust selgub, ei käsita see reekspordit, vaid Tolliseadustiku § 235 põhjal välismaale ületöötamiseks saadetavate kodumaa puuvillaste kangaste kohta antud määruses käsitatud puuvillaste kangaste välismaale saatmise ja sealt ületöötatud kujul tagasitoomise korda. Ja sellest välja minnes tuleb tähendada, et Majanduseministril ei ole teada asjaolu, et praegu kodumaal puuvillaste kangaste juures ainult lihtsam ja oda-

vani töö tehakse. On tõsi, et puuvilla ketramise ja kudumise tööstus osa kangaid välismaale ületöötamiseks saadab, kuid ületöötamise tasu on märksa vähem, kui tooreskanga valmistamine meie vabrikutes.

Ületöötamiselt tagasitoodud kangad aluvad sisseveo tollimaksule, missuguse määrad mitmesugused ja ripuvad kanga kaalust, sama ka ületöötamise viisist.

2) Puuvillaste kangaste ületöötamise vabrikud välismaal kinnitavad sagedasti oma kaubamärgi või etiketi ületöötatud kangastele, kuid Majanduseministeeriumil ei ole teada juhust, et kodumaa puuvilla ketramise ja kudumise vabrikud sääraseid välismaal ületöötatud puuvillaseid kangaid välismaa riidena oleksid müügile saatnud. Peale selle peab siinkohal tähendama, et kõik puuvillased kangad, mis välismaalt ületöötatult tagasi tuuakse, varustatakse tolliametite poolt erilise plommiga, mis võimaluse annab igale asjasthuvitatule kindlaks teha, kas kangas kodumaa või välismaa saadus.

3) Majanduseministeeriumil olevate andmete järgi on käesoleva aasta esimese kümne kuu jooksul kodumaa puuvilla ketramise ja kudumise vabrikud välismaalt ületöötamiselt tagasi toonud 330.000 meetrit puuvillaseid kangaid. Sama aja jooksul on nad aga 18,8 miljonit meetrit puuvillaseid kangaid valmistanud ja sellest 8,8 miljonit meetrit siseturule müünud, seega teeb ületöötamiselt tagasitoodud puuvillaste kangaste hulk kogutoodangust 1,75% ja siseturule müüdud kangastest 3,75% välja.

4) Kodumaa puuvillaste kangaste välismaale ületöötamisele saatmine on põhjendatud ja õigustatud asjaoluga, et kodumaa puuduvad mõnesuguste erisortide lõplikuks ületöötamiseks tarvilikud erimasinad ja aparaadid ning viimaste soetamine ja seks kapitali investeerimine ei ole majanduslikult tasuv.

Peab juurde lisama, et kodumaa puuvilla ketramise ja kudumise tööstus aasta-aastalt ikka rohkem oma toodangust kodumaa üle töötab ja välismaa osa väheneb.

2. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Koplis üüri kõrgendamise kohta ja Majanduseministri vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„1. detsembrist 1930 alates kõrgendas Pikalaenu Pank, mille peakoosolekuks Vabariigi Valitsus, Koplis end. Vene-Balti tehase kolonii majades üüri järgmiselt:

Majades nr. 25—40:

Kr. 9.50	pealt	Kr. 12.35	peale,
„ 9.75	„	„ 12.65	„
„ 10.—	„	„ 13.—	„

Majades nr. 65—68, 75, 98, 90—106, 107—120, 122—137:

Kr. 3.50	pealt	Kr. 4.50	peale,
„ 4.—	„	„ 5.20	„
„ 8.—	„	„ 10.40	„
„ 12.—	„	„ 15.60	„

Koplis end. Vene-Balti tehase kasarmukorterites elavad väga kehvad inimesed, kellest osa töö käib, osa tööpuuduse all kannatab. Majad on vanad, korterid väikesed, enamalt jaolt 1-toalised. Koppel asub 4 kilomeetri linnast eemal. Neil, kes töö käivad, tuleb kanda tramm ja omnibusi sõidukulusid. Kortertel puuduvad osalt puukuurid, keldriruumid ja õued. Majade vahel pole kõnniteid, mille tõttu kevadel ja sügisel on majade vahel hirmus pori. Korterid on hädakorterid, kus inimesed on sunnitud elama oma kehvuse ja korterikriisi tõttu. Nad ei vasta tervishoiu minimaalsetele nõuetele. Parandusetöid on üürnikud 1922. aastast alates peamiselt omal kulul teinud.

Vene-Balti tehase koloniis elab üle 5.000 kehvast inimesest.

Üüri kõrgendamine pole põhjendatud ja suurendab Kopli elanikkude majanduslikku kitsikust.

Üüri kõrgendus ei anna ka kuigi suuri lisatulusid Pikalaenu Pangale, kes kustutab kümneid miljonite laene igasuguste äri-summastele ja ettevõtetele ning võis ka suuri summasid mahutada Diskonto Panka, mis nüüd laostunud.

Kuna Kopli elanikkude seisukord üüri kõrgendamise tagajärjel väga raskeks ja isegi meeletu raskeks muutub, siis pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmisega:

1) Kas Vabariigi Valitsusel on teada Kopli elanikkude raske seisukord?

2) Kui on, siis missugustel põhjustel peetakse võimalikuks selle raske seisukorra veelgi rängemaks muutmist üüri kõrgendamisega?

3) Kas Vabariigi Valitsus ei kavatse ega taha Kopli elanikkudele üüri kõrgendamise tühistamiseks samme astuda?

Tallinnas, 16. detsembrist 1930. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel: Juhataja L. Johanson. Sekretäri eest A. Mekkart.“)

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kõige raskemal ajal, alates 1. detsembrist, kus vaestel ja kehvadel Kopli elanikkudel eluülpidamise kulud isegi

suurenevad, on kõrgendatud neile riigimajades üüri umbes 30% võrra, ilma et see kuidagi põhjendatud oleks. See üürikõrgendamine puudutab tuhandeid inimesi, kellel sagedasti isegi osaliselt tööd ei ole, või kui neil tööd on, siis peavad nad seda rasketes tingimustes tegema, peavad käima Lasnamäel ja mujal kaugemal. Suur osa neist on aga praegu töötä.

Lähemad andmed selle üürikõrgendamise kohta on arupärimise tekstis toodud, ja ma ei hakka neid uuesti kordama.

Mina usun, et ka valitsuse rühmad sellest huvitatud on, mispärast sarnane raske samm astutud ja seepärast valitsusele võimaluse annavad, arupärimises ettetoodud tõsiasjadele vastata.

Arupärimine võetakse vastu 28 Riigikogu liikme toetusel.

Majanduseminister J. Z i m m e r m a n n: Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepaneku puhul Vabariigi Valitsusele Koplis üüri kõrgendamise kohta on mul vastata järgmist:

Alates 1. detsembrist 1930 kõrgendas Pikalaenu Pank Koplis, end. Vene-Balti tehase kolooni majades osa korterite pealt üüri ca 30—35%. Selle ajani makseti seal osa ühe- ja kahetoaliste korterite eest üüri alla Üüriseaduses ettenähtud normide, kuna osa korterite eest makseti Üüriseaduse normide järgi. Sarnane olukord oli tekkinud põhjusel, et Vene-Balti tehase sekvestri valitsus ainult neil juhtumistel Üüriseadusega juba 1928. a. lubatud kõrgemaid üüri norme maksuma pani, kui korterites üürikuud vahetusid. Arvesse võttes, et Üüriseaduses ettenähtud korterite üüri normid ei ole kõrged ja senine kord õiglase ei olnud nende üürikuude suhtes, kes samasuguste korterite eest vabatahtlikult kõrgemaid üüri maksavad, tõstis Pikalaenu Pank kõrgis korterites, kus see seni läbi viidud ei olnud, üüri Üüriseadusega lubatud piirideni. See samm oli vajaline veel seepärast, et lähema paari aasta jooksul tuleb Vene-Balti tehase elumajade remondiks Pikalaenu Panga arvestuse järgi ca Kr. 100.000 ära kulutada. Ka tulevad ehitada puukuurid ja pesuköögid, kus need puuduvad. See summa peab kogutud saama majade ekspluateerimise tuludest.

Üüri normid ei ole Vene-Balti tehase 1-—2-toalistes korterites ka pärast Pikalaenu Panga poolt ettevõetud reguleerimist mitte kõrged, mis sellest selgub, et neis korterites, kus uued normid juba maksvad on, olemasolevate puuduste peale vaata-

mata õitseb veel spekulatsioon. Lejatakse teid ilma tehase valitsuse nõusolekuta kortereid teistele üürikuudele üle anda, kusjuures võrdlemisi suuri summasid, 30—50 kr., eesõiguse eest saadakse. Toa pealt, mille eest tehasele 4—5,2 krooni üüri makstakse, arvatakse allüürikuult 10—12 krooni kuus.

Ebaõige on väide, et üürikuud parandusetööd, alates 1922. aastast, on teinud peamiselt omal kulul. Tehase valitsus kuulab iga aasta suuri summasid hoonete remontide peale ja üürikuude teha on ainult korterite seesmine puhastuseremont, kuid tihti üürikuude vahetusel teeb sedagi tehase valitsus.

Ainult 1922.—1923. a. üüri osa tehase elumajadest remonteerimata olekus välja, ja üürikuud tegid ise remonti, kuid selle kulud said maha arvatud üüri rahast.

Valitsus leiab, et Pikalaenu Panga korraldus üüri tõstmise asjus on põhjendatud ja ei kavatse astuda samme selle korralduse tühistamiseks.

L. J o h a n s o n (stp): Arupärijate nimel teatan, et arupärijad vastusega rahuldatud ei ole. Teen ettepaneku, läbirääkimised pidada Riigikogu järgmisel arupärimis-koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

3. A. Jõeäär, A. Kärneri ja O. Gustavson'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Habaja mõisa rendilepingu pikendamise kohta ja Põllutöömistri vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Harjumaal asuv Habaja mõis oli jätetud selle endisele omanikule kasutada seemnevilja kasvatamise ettekäändel. Rendilepingu tähtaeg pidi lõppema 1934. aastal.

Asjatundjate arvates mõisa selleks eriotstarbeks ei kasutatud. Seemnevilja produtseeriti äärmiselt vähe ja seegi osutus seemneks kõlbmatuks ning müüdi Rotermaani'ile. Peaasjalikult kasvatati mõisas kartuleid selle endise omaniku viinavabriku jaoks.

Ümberkaudsed vabadusesõjalased, kellest mõnigi endise mõisaomaniku poja poolt juhitud Landesvehr'i vastu sõdides vabaderisti teeninud, on juba aegsasti Põllutöömisteeriumi tähelepanu juhtinud sellele, et rendilepingu möödumisel mõis planeerida ning maasoovijatele välja anda tuleks. Sedasama ootavad pikisilmi ka mõisatöölised, kellega äärmiselt halvasti

ümber käiakse. Isegi nende naistele ning lastele on keelatud ümberkaudsetes taludes kartulivõtmisel tööl käia. Omal söögil peavad nad mõisas orjama, saades 80 senti kuni 1 kroon päevas, sealjuures kus taluomanikud maksavad 2 krooni päevas ja üle selle söök.

Vaatamata rohkearvulistele palvetele ja märgukirjadele, ei ole mingisuguseid eeltoid tehtud mõisa planeerimisele asumiseks. Vastupidi: Märgukirjad on nähtavasti mõjunud selleks, et härra Põllutöominister juba varakult, neli aastat enne rendilepingu tähtaja lõppu, esines Vabariigi Valitsusele ettepanekuga, et lepingu tähtaega pikendatakse kuni 1940. aastani.

Vabariigi Valitsuse otsusega ongi rendilepingu tähtaeg pikendatud, vastavalt härra ministri ettepanekule, kuni 1940. aastani.

Missuguste teenete tasuks sarnane erakorraline vastutulek sündinud, jääb arusamatuks eriti Eesti riigi loomisest osavõtnud sõduritele, kes seda ei saa lugeda eriliseks teeneks mõisaomanikule, et ta oma poja Landesvehr'i saatis Eesti riigi vastu sõdima. Mõisas hoolitsetakse erilise hoolega selle eest, et ruumid, kus endistel aegadel talupoegi pekseti, korras saaksid hoitud. Praegu seisavad need eriotstarbe puudumise tõttu tarvitamata, ja endine omanik peab rahulduma sellega, et ta tõendab ennast „valitsuse“ olevat, kellel õigus omal maal sõimata Eesti riiki „röövriigiks“ ja selle riigi kodanikke „metslasteks“.

Nähtavasti on ka härra Põllutöominister arvamiselt olnud, et tegemist on rohkem kui hariliku kodanikuga, kui ta rendilepingu pikendamise küsimuse esitas otsustamiseks Vabariigi Valitsusele, kelle kompetentsi kuulub küll lepingute sõlmimine välisriikidega, mitte aga rendilepingute pikendamine.

Arupärijad soovivad Vabariigi Valitsuselt vastust järgmistele küsimistele:

1) Missuguste seaduste alustel kuulub riigimaade rendilepingute pikendamise küsimuse otsustamine Vabariigi Valitsuse kompetentsi?

2) Missuguste eriliste teenete eest pikendati Habaja mõisa endise omanikuga sõlmitud mõisa rendileping, kuna teistele mõisaomanikkudele sarnaseid erandeid pole tehtud?

3) Missugused erilised põhjused sundisid rendilepingut pikendada neli aastat enne selle lõppu?

4) Mis kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta eriti nende vabadusesõjast osavõtnud ja seni maatajäänud sõdurite maaga varus-

tamiseks, kes elavad Habaja mõisa ümbruses?

Tallinnas, 17. detsembril 1930. A. Jõeäär. A. Kärner. O. Gustavson.“)

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud rahvaasadikud! Ajaloost teame, kuidas sattusid mõisad riigilt rüütlite kätte. Neid annetati tasuta erakorraliste teenete eest. Sedasama teed on tulnud ka Eesti riigil käia. Kuid meil on rüütleid palju ja mõisaid vähe. Ei ole kõik, kelle teened väärihinnatud, isegi veel asundusetalu saanud. Kindralidki on pidanud leppima vaid mõisasüdametega. Tervet rüütlimõisa pole seni veel keegi saanud. Suured peavad olema Eesti riigi vastu endise ja õieti ka praeguse Habaja mõisa omaniku teened, kellele erakorralist vastutulekut üles näidatud praeguse Vabariigi Valitsuse poolt. Ajal, kus üksikute väljaandmisele tulevate kohtade saamiseks kandideerivad kümned ja isegi mitmed kümned isikud ühe ja sama väikese väljaantava asuniku koha peale, antakse erandina üks mõis välja, mis tuhandeid vakamaid suur, rendile endisele mõisaomanikule. Kui samuti oleks talitatud ka teiste mõisadega, kõigi mõisadega, siis saaks sellest talitamisviisist veel aru. Meil on Riigikogus erakondi, kes omalajal Asutavas Kogus sõdisid maareformi vastu. Nüüd on nemad selle maareformi teostajad ja oleks loomulik, kui nad jääksid oma põhimõtetele truuks. Kuid suurem osa mõisadest on nende endistelt omanikkudelt üle võetud, on jaotatud väikemaapidamiseks ja üksikuid neist peetakse riigi kulul. Erandi tegemiseks sellest üldisest reeglist peaksid olema väga mõjuvad põhjused.

Meie ei tea, missugused need mõjuvad põhjused omalajal olid. Seemnevilja kasvatamine on ainult viisakas ettekäänd, sest seda ülesannet ei ole senijani teostatud.

Kuid sarnast erakorralist juhust, nagu käesoleval aastal Habaja mõisa rendilepingu pikendamisega sündis, sarnast ei tunne üldse Eesti Vabariigi ajalugu. Ajal, kus asunikud juurdelõigete nõudmiste õhinas isegi valitsuse kriisist tagasi ei kohku, saab Vabariigi Valitsus sellega hakkama, et ta neli aastat enne renditähataja lõppu pikendab Habaja mõisa rendilepingu veel 6 aasta peale, s. o. kuni 1940. aastani. Selle pikendamise küsimuse otsustamine oleks võinud Vabariigi Valitsus rahulikult jätta sellele Vabariigi Valitsusele, kes 1934. aastal Eesti riigi ja rahva heakäekäigu eest hoolitseb.

Meile on teatavaks saanud mõned Habaja mõisa senise omaniku teened, kuid

loodame, et Vabariigi Valitsus meile teatavaks teeb ka teised teened, mis meile seni teadmata.

Esimene teene, kuigi kaudne, seisab selles, et mõisaomaniku poeg juhtis lantsvääri Eesti Vabariigi sõjavägede vastu.

Teine teene seisab selles, et mõisas erilisel hoolitsetakse peksutallide korrashoidmise eest. Kõik muu võib hävineda, aga need peavad püsima, — on öeldud: mälestuseks tulevastele põlvedele endistest headest aegadest.

Kolmas ja mitte kõige väikesem teenetest seisab selles, et endine mõisaomanik ennastalgavalt alal hoiab oma territooriumil muistset mõisa korda. Kogu mõis on nagu üks nurgake vabaõhu muuseumist, mis kujutab endise mõisnikkude vaimu taimelavana täpselt korda, sama, mis valitses Baltimaal aastal 1900 või selle ümber. „Oma teenijaskonda kohtleb ta nii enese kui kubjaste kaudu toorelt kui koeri“, kirjutab inimene, kes elab mõisa kõige lähemas naabruses.

Palgaolud moonameestel on järgmised: moon: rukis, oder, kartulid. Rahapalka 50 krooni aastas. Lamba- ja lehmakarjamaa eest tuleb eraldi heinateopäevi teha. Moonameeste naised ja lapsed on kohustatud kartulivõtmisel 80 s. — 1 kr. eest päevas omal söögil mõisas tööl käima. Julgeb keegi minna tööle ümberkaudsetesse taludesse, kus priisöögi juures makstakse 2 krooni päevas, siis nuheldakse sõimu ja isegi lahtilaskmisega. Võrdluseks peab tähendamä, et taluteenijad saavad ümbruses 30 krooni kuus, s. o. 360 kr. aastas, prii ülalpidamise juures.

Lambakarjamaad likvideeriti aga teo- meestel käesoleval aastal ja tuleval aastal ähvardatakse ka lehmakarjamaa likvideerida, et moonamehed oma lehma- ja lambapidamisega liiga iseseisvateks ei muutuks.

See on peatükk Habaja majandusepoli- tikast. Mis puutub aga Habaja vürstiriigi sise- ja välispoliitikasse, siis on ka see küllalt omapärane.

Oma naaberriiki Eestit sõimab Habaja vürst röövriigiks, selle kodanikke metslas- teks. Kõige suuremaks karistuseks loetakse mõisas „Habaja riigist“ Eestisse väljasaat- mine.

Selle kurva saatuse osaliseks sai mine- val sügisel üks moonamehe poeg, kellele päriühendi peksumeistri puudumisel ise oma rüütliliku käega keretäie andis ja siis talle ära keelas 30 kilomeetri kaugusel mõisast elamise. „Kas mina ei voima uhke olla, mina olevat valitsus“ — ja kui moonamehe poeg selles kahtles, kas tema see õige va-

litseja on, demonstreeriti talle Habaja va- litsuse võimu. (Pahemalt poolt: Millal see oli?) Mineval sügisel 1929 Ha- baja mõisas.

Praegune Vabariigi Valitsus deklareeris ametisse astudes, et ta oma suurte ja väi- keste naabritega rahu suhtes elada.

Nähtavasti on kõnealolev leping ka üks lüli heanaaberlikkude vahekordade alalhoidmiseks sõlmitud diplomaatilistest aktidest, sest vähemast ei oleks küsimust Vabariigi Valitsusele otsustamiseks antud. Harilikult pikendab rendilepinguid Põllu- tööministeerium. (L. J o h a n s o n, stp: Kas Eesti saadik ja konsul on määratud sinna?) Seda ma ei tea, seda peab küsima Põllutööministeeriumilt.

Vabadusesõja kangelased aga, kes Ha- baja ümbruses elavad, nähtavasti selle dip- lomaatilise esinduse puudumise tõttu ei ole küllalt informeeritud, mispärast Eesti riigi ja rahva saatuse ning heakäekäigu eest hoolitsemiseks tingimata vaja oli soomus- tada endisele omanikule Habaja mõisa maid järgnevas kümneps aastaks, igasuguste pealetungijate, asunikkude ja teiste maa- soovijate vastu ja missuguste teenete eest ning millistel sise- kui välispoliitilistel kaa- lutlustel see sündinud.

Riigikogu väliskomisjonis ei ole küsi- must arutatud, trooninõukogust meid osa võtma pole kutsutud, seepärast ärgu pan- dagu pahaks, kui soovime Vabariigi Valit- suselt vastust järgmistele küsimistele:

1) Missuguste seaduste alustel kuulub riigimaade rendilepingute pikendamise kü- simuse otsustamine Vabariigi Valitsuse kompetentsi?

2) Missuguste eriliste teenete eest pi- kendati Habaja mõisa endise omanikuga sõlmitud mõisa rendileping, kuna teistele mõisaomanikkudele sarnaseid erandeid pole tehtud?

3) Missugused erilised põhjused sündi- sid rendilepingut pikendada neli aastat enne selle lõppu?

4) Mis kavatses Vabariigi Valitsus ette võtta eriti nende vabadusesõjast osavõtnud ja seni maatajäänud sõdurite maaga varus- tamiseks, kes elavad Habaja mõisa ümb- ruses?

Arupärimine võetakse vas- tu 30 Riigikogu liikme toetusel.

Põllutööminister A. Kerem: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed. Esitatud arupärimise kohta oleks mul järgmist sele- tada.

Vabariigi Valitsuse otsusega 23. maist 1924 määrati kindlaks põllumajanduslik-

kude koolide võrk ja teiseks majapidamiste nimekirja, mis tarvilikud reserveerida eriotstarvete teostamiseks, nagu tõukarja, seemnevilja kasvatamise, sooparanduse j. n. e. teostamiseks. See nimekirja ei ole Riigikogule võõras, sest mäletan, et vastavas komisjonis see nimekirja sai ette kantud ja läbi arutatud üksikasjades ja nii on õieti nende majapidamiste võrk teada Riigikogul juba 5 või 6 aastat. (V a h e l h ü e pahemalt poolt.) Ka sel korral maade nimekirja juures olid nimetatud need isikud ja asutused, kelle kaudu kohta arvati kasutada, vist oli Habaja kohta sama kasutaja ette nähtud, kes praegu seda peab. (A. J õ e ä ä r, stp: Kas ta on oma otstarvet täitnud?) Kuulete kohe, kui natuke veel kannatate. (V a h e l h ü e pahemalt poolt.) Kuidas peksukuruide remondiga on, selle kohta Põllutöoministeriumil andmeid ei ole.

Eriotstarbe teostamiseks seemnevilja kasvatuse alal jäeti eeltähendatud Vabariigi Valitsuse otsuse kohaselt ka Habaja mõis, Harjumaal, missuguse eriotstarbe läbiviimise tähtajaks määrati 9 aastat. Kui tekkis küsimus rendilepingu pikendamise tarvidusest, siis ei saanud Põllutöoministerium Vabariigi Valitsuse otsust muuta, milleks tuli küsimus ka Vabariigi Valitsusele esitada otsustamiseks.

Kuni 1. maini 1925 kasutas Habaja mõisa selle endine omanik Arthur Hunnius. Tema otsustati ka mõis 9 aasta peale rendile anda, kuna see Vabariigi Valitsuse otsusega oli reserveeritud seemnekasvatamise otstarbeks. Rendileping sõlmiti tähtajaga 1. V 25. a. — 30. IV 34. a. Sama rendilepingu § 25 järgi on rentnik kohustatud heina- ja karjamaad kultiveerima. 1928. viimasel aastal selgus, et heina- ja karjamaad vee all seisid ning sellega küllitud seemned hävitatud said. See andis põhjust rentnikule peakraavi uuesti nivelleerida, mille läbi selgus, et vee äravoolu takistus asub väljaspool Habaja mõisa piire. Nii tuli rentnikul 1929. a. kaevata uut kraavi 3½ meetrit lai ja 1½ meetrit sügav 3 kilomeetri pikkuselt, mis üle 3.000 krooni maksma läks. Seda kohustust rendileping ette ei näe, ja et maaparandusse mahutatud kapitali tagasi saada, esines rentnik 1929. a. novembrikuus palvega, et tema rendilepingut saaks pikendatud 6 aasta võrra. Arvesse võttes, et rentnik rendilepingu järgi kohustatud oli heina- ja karjamaa kultuurimaaks üles harima, missugune rendileping vaevalt oleks võimaldanud rentnikul nõutud kultiveerimise töid lõpule viia, mis umbes 30.000—40.000 krooni

maksma lähevad, oli selge, et maaparanduse tegijal võimalik ei ole niisugusel korral kultiveeritud maad kasutada, et osaltki mahutatud kapitali tagasi saada. Silmas pidades eeltähendatud asjaolu kui ka seda, et rentnik mõisa oli korralikult renditingimuste kohaselt pidanud, arvas Põllutöoministerium... (A. J õ e ä ä r, stp vahelhüie.) Tõelikult härra Jõeäär sellest seemneviljast vähe, aga kui küsida neilt, kes seemnevilja paremini oskavad hinnata, ja kuulake, mis Hunnius mõisast räägib. Ma arvan, kui härra Jõeäär sinna läheb, siis ta näeb, et seal põllud halvad ja maaharimine vilets. (A. J õ e ä ä r, stp: Ma käisin seal juba läinud suvel.) Põllutöoministerium arvas tarvilikuks ja õiglaseks rendilepingut pikendada 6 a. võrra, missuguse ettepanekuga ka Vabariigi Valitsusele esines. Ettepanek sai kinnitatud 19. III 30 ja rendileping selle kohaselt pikendatud kuni 30. IV 40. Pikendusetekst alla kirjutatud 12. apr. 1930.

Rendilepingu pikendamiseks olid mõeldud veel järgmised asjaolud: 1) Eesti sordiparanduse seltsi v/k. 12. XII 1929 nr. 1553 järgi on A. Hunnius esinenud viiel näitusel seemnevilja väljapanekutega ja saanud auhinda: I — 3, II — 5 ja III — 1. Eesti sordiparanduse seltsil on rendilepingu järgi õigus järelevalvet teostada seemnekasvatuse kohta Habaja mõisas, mis pärast seltsil olemas vastav informatsioon seemnekasvatuse ja levitamise alal. Saadud informatsiooni alusel otsustas Eesti sordiparanduse seltsi eestseisus oma koosolekul 9. XII 29 toetada Hunnius'e palvet renditähajaja pikendamise asjas.

2) Toimetatud ülevaatause protokollide järgi on renditingimused korralikult täidetud. Eriti heas korras on hooned, mis paisab riigimaade valitsuse III osakonna juhataja poolt toimetatud ülevaatause aktist 19. okt. 1929, kus on öeldud: „Hoonete korrahoidmine on kõigiti hea. Remonte, parandusi, ümberehitusi ja isegi uute ehitamisi on ette võetud rohkem kui renditingimused seda nõuavad. Mina ei märganud küll ühegi hoone juures korratust.“ (A. J õ e ä ä r, stp: See on õige.)

3) Samuti tõendab põllutöökoolide nõuniku ettekanne 30. VI 28, et Habaja mõisapidaja agrikultuurilist tööd huvi ja teadmise jätkab ning süvendab, mis eriti selles kaunis mahajäänud Harjumaal nurgas hädatarvilik. Samas ettekandes mainitakse, et majapidamise ülevaatajal on jäänud mulje, et otstarve, milleks mõis endisele pidajale edasi jäetud, viimase poolt täiesti teostamist leiab. Tähtsamaks alaks, mil-

leks põllutöökoolide nõuniku arvamise järgi Habaja mõisa rentnikul suured kogemused, tuleb lugeda seemnekasvatust, eriti kartuli-seemne kasvatust. Seemnekartulite järele on ümbruskonna kui ka kaugemalt esitatud nõudmisi täidetud iga aasta, kusjuures mõnel aastal nõudmine on nii suur olnud, et kõik soovid pole rahuldamist leidnud.

Teraviljadest kasvatatakse seemneks Jaani rukist ja Hunnius'e enese poolt väljaarendatud n. n. Kaiu rukist, Habaja nisu — oma valik — ning mitmeid kaera-, odra- ja vikisorte. Eriti tähelepanuväärt on Jaani rukis, millel Sangaste rukkist suurem terakaal.

Edukat seemnekasvatust võimaldab rentniku poolt Habajas sisseseatud seemnepuhastusejaam, mis põllutöökooli nõuniku arvates vist ainuke Eestis. Saksamaal on niisugused masinad tarvitusel paremates seemnekasvatustes.

Peale seemnekasvatuse väärib tähelepanu hea Eesti-Hollandi friisikari, mis 1929. a. sügise majapidamise ülevaatus akti järgi heas seisukorras.

Kui nüüd esitatud küsimistele vastata, siis esimene küsimine räägib, mispärast seda valitsus on teinud, siis asi on iseenesest väga selge, kui rkl. A. Jõeäär loeb maareformi teostamise määruse § 65 ja sellele lissaks määrust maade tarvitamise kohta põllumajanduse edendamise otstarbel 1924. a., kus § 2 järgmist räägib:

„§ 15 tähendatud otstarbeks eraldatud maaüksused, mille suurus kuni 50 hektari, määrab väljaandmisele Põllutöominister, kuna suuremad maaüksused välja antakse Vabariigi Valitsuse otsusel.“

Teise järgmise kahe küsimuse kohta olen juba vastanud. Viimse küsimuse peale tähendan, et eesõigustatud sõdurite maaga varustamine sünnib sarnaselt, kuipalju kohiti väljaandmisele tuleb.

A. Jõeäär (stp): Arupärijate nimel teatan, et arupärijad vastusega rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku, pidada läbirääkimised järgmisel arupärimis-koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

4. A. Jõeääre, A. Kärneri ja O. Gustavson'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähtuste kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Põllutöoministeriumi, sellele alluvate üksikute ametnikkude, eriti aga Saaremaa maakorralduse komisjoni alalise liikme,

endise riigimaadeülevaate tegevus riigi- ja eramaade korraldamisel on kohapeal esile kutsunud elanikkude õigustatud meelepaha.

Vaatamata sellele, et maapuudus Saaremaal eriti terav, elanikkude tihedus võrreldes teiste maakondadega kõige suurem ja selle tõttu eriline vajadus eluaseme- ning käsitöökohtade loomiseks, mis võimaldaksid elanikkude juurdekasvu äramahutamise maale, hävitatakse sihikindlalt seniseidki riigimaadel olemasolevaid, hoonetega varustatud väikesi riigirendikohti. Näiteks ei andnud Põllutöoministerium asunikule, kes ühele oma seitsmest lapsest, põlisele mõisatöölisele tahtis üle anda oma endise väikekoha rendiõigusi, selleks luba, põhjendades sellele, et väikekoht liidetakse tulevikus naabruses asuva talukoha külge. Riigimaadeülem ise on aga, peale enda nimel oleva mõisasüdame, ka kõigi oma pooletosina vendade nimele asundusekohad muretsenud, mida ta ise kasutab. Ka Hiinamaal asuva kaptenist venna nimele on eraldatud Järve rannal ilusamas suvituse- raionis koht, kus asub riigimaadeülevaate suvila, kuid Hiinas asuva kapteni nimel.

Seal, kus riigimaade korraldamine käimas, hävitatakse väikekohad, liidetakse need talude külge ja ei anta mõnikord isegi tähtaega hoonete mahalõhkumiseks ning äraviimiseks. Sealjuures ei tarvitata aga ühesugust mõödupuud ja millegipärast tehakse üksikutele erandeid.

Seal, kus väikest riigirendikohta täiesti hävitada ei saa, kuna selle rentnik asunikuna mujalt maad saanud ei ole, muudetakse see sagedasti elujõuetuks. Põllumaa antakse juurdelõikeks talukohale. Vastutasuks aga määratakse vabadikule kõlbmata sood või karjamaad, sagedasti mitme kilomeetri kauguselt. Kui juhitakse ametnikkude tähelepanu sellele, et võimata on niisugustel tingimustel seniseid loomi, lehma, sagedasti ka hobust ülal pidada, käsivad need loomad maha tappa. Tuhanded perekonnad jäävad sarnase talitamise tagajärjel nälga.

Veel halvem on lugu eramaadel asuvate väikekohtade korraldamisega ja neile juurdelõigete andmisega. Juba kava kokkuseadmisel püütakse väljamõeldud ettekäänete all väikekohtade pidajaid juurdelõigetest ilma jätta. Üks jäetakse ilma sellepärast, et tal sugulasi pole, teine sellepärast, et tal sugulased on. Ei kohkuta tagasi isegi valeandmete sissekandmisest ametlikudesse dokumentidesse. Terroriseeritakse väikemaapidajaid ja ähvardatakse neid, et kui nad kaevata julgevad, siis seegi ära võetakse, mis neil praegu olemas. Keda aga

kuidagi ilma ei saa jätta, sellele antakse juurdelõikeks ainult suviseks karjatamiseks tarvilik karjamaa. Heinamaad loomade üle talve pidamiseks ei anta, vaatamata Riigikohtu seletusele ja seaduse nõudmisele. Viimaseid otsuseid põhjendatakse sellele, et väikemaapidajad pole selgeks teinud, et loomi talvel karjamaal ei saa toita, vaid et neile heinu vaja. Kavad, mis kokku seatud seaduse nõuetele vastavalt, tühistatakse komisjonis, ministeeriumi juhtivate ametnike poolt saadud suusõnaliste juhtnõuete põhjal, kes selleks isegi kohapeale välja sõitnud, et instrueerida üksikuid komisjoni liikmeid.

Arupärijad soovivad teada:

1) Kas Vabariigi Valitsusel on eelpool kirjeldatud asjaolud teada ning jaataval korral, kas Vabariigi Valitsus on sarnase talituseviisiga päri,

2) kui mitte, siis mida kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta seadusliku korra jaluleseadmiseks ning üksikute ametnikkude omavoli lõpetamiseks?

Tallinnas, 17. detsembril 1930. A. Jõeäär. A. Kärner. O. Gustavson.“)

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud rahvasaadikud! Õiguslikus riigis on esimene nõudmine, et riigiasutused ja -ametnikud täitku seadusi ja alistugu kohtutele, kes seadusi seletavad. Põllutöoministeerium aga leiab, et seadused on kõige muu jaoks, kuid mitte selleks, et neid täidetaks. Riigikohtu otsused on Põllutöoministeeriumile ainult selleks, et risti vastupidid neile talitada.

Kui üldisest meelepahast kodanikkude hulgas üldse juttu võiks olla, siis on see sihitud esimeses järjekorras Põllutöoministeeriumi vastu. Selle üle ei pruugi meil imestada. Õiglusetunne on inimeste südames siiski veel olemas, ja kui sedavõrt jõhkralt ja hoolimatult seadustega ümber käiakse, nagu meie näeme nii suuremate kui väikesemate Põllutöoministeeriumile alluvate riigivõimu teostajate poolt, siis protesteerib kodaniku õiglusetunne selle vastu, kaob kõige vähemgi lugupidamine sarnaste võimuteostajate vastu ja lõpuks võib kaduda lugupidamine ka riigivõimu enese vastu, kui see kiiresti asja ei paranda ja mädapaiseid õigel ajal riiklikust organismist ei kõrvalda.

Lugupeetud üldkomisjoni esimees, endine Riigivanem härra Teemant, ütles hiljuti üldkomisjoni koosolekul ühe seaduseelnõu arutamise puhul Põllutöoministeeriumi esindajatele mõned õige kõvad sõnad. Ta va-

bandas küll kohe seal juures, aga ta õiglusetunne oli niivõrt vapustatud, et ta vandus täiest suust kurja ja ütles: „Kui need asjad teil ei parane, siis ärge imestage, kui mõni rongikäik tondilossi ette korraldatakse. Ja ma tahaksin näha, kas leidub meil siseminister, kes julgeks need sajad inimesed laiali peksta. Mina ise asuksin nende etteotsa!“

Asjad, millest siis jutt oli üldkomisjonis, olid võrdlemisi väikese tähtsusega, kui neid kõrvutada asjadega, mis sünnivad Saaremaal maakorralduse alal ja millest mul täna tuleb kõneleda esitatud arupärimise põhjendamisel.

Kõigepealt peab tähendama, et ministeeriumile alluvatele väikestele ametnikkudele kohapeal on antud väga suured ja laialised võimupiirid teotsemiseks, nii et ükski seadus ega kohus neile külge ei saa hakata.

Kuhu maamõõtja ristikivi asetab, sinna see enamasti ka jääb, kui sama ametnik seda ise ümber ei paiguta. Ei maakonna komisjonid ega peakomisjon muuda siin midagi, olgugi et sünnib kohapeal kas või kisendavam ülekohus. Kui poetakse komisjoni selja taha, siis peab ütleva, et see on ligne jutt, sest üks inimene ei saa kunagi 2, 3—4 inimese vastu. Komisjonis otsustatakse asjad samuti häälteenamusega, nagu igal pool.

Enne vanasti õhati: „Kellele sa kaebad, Jumal on kõrgel ja keiser kaugel.“ Nüüd on aga kohapeal tekkinud niipalju suuremaid ja väikesemaid kas õigeid või ebajumalaid, et ei teata, kellele neist õieti peab ohverdama. Kes aga siiski selle õige jumala või jumalakese peale satub ning ta ohvripanni õigel ajal ja kombel määrida mõistab, sellel läheb siis ka nii hästi, et see mõjub mitte ainult ohverdajale endale, vaid ka tema lastele ning lastelastele.

See sünnib aga kõik naabrite silma alla ja nende kulul ning arvel. Võite ise ette kujutada, kuidas mõjub see nende õiglusetunde peale.

Tooksin mõned väikesed näited ette, neid andmeid jätkuks 2 nädalaks ette anda, aga ma ei taha täna teie aega kaua kinni pidada.

Rahukülast Jaani-Antsu taluperemehel oli kukk, kes millegi poolest oma kaasvõitlejatest ei eraldunud. Laulis keskmiselt ja täitis oma kohused korralikult. Niipea aga, kui kukk ohverdati maamõõtjale ja üle kolis Simmu talu õue, kus maamõõtja korteris oli, hakkas ta niihästi laulma, (L. Johnson, stp: Nagu oleks ta Diskonto Pangast.) et laulis oma endisele omaniku-

le, viimase enda sõnade järgi, kõige parema õuekrundi kogu külas. Kukk sai külas kuulsaks „maamõõtjaku“ nime all ja oli seal vähemalt sama kuulus, kui Diskonto Panga oma Tallinnas, nagu ka vahelhüüdes tähendati.

Pahna küla Rootsi talu perenaisel Liina Pitka'l oli maamõõtja talu küljest väikese õueaia, kõrvitsamaa ja sauna planeerinud naabri krundi. Kui maamõõtjale oli viidud pudel õlut, kiitis perenaine õigusega: „Sain oma aia tagasi ja teist niipalju veel juurde.“ (V a h e l h ü ü e.) Tühja asja ei tassita käes, kui tagasi tuli, võibolla et siis oli tühi.

Üks maamõõtjaist ei suutnud üksinda niipalju süüa ja juua, kui kätte toodi, ja tellis endale preili Tallinnast appi. Kahekesi siis söödi ja joodi ning käidi tarbekorral piirimärke ümber paigutamas selle järele, kuipalju „pannimääret“ ja muid ohvriande oli toodud. Peab tähendama, et seda ei tehtud mitte ükski pudeli õlle eest, vaid isegi kümne kanamuna eest tõsteti piirimärgid teise kohta.

Liitri viina eest on antud lambakarjatamise jagu karjamaad juurde, see oli Pärni külas. Kava esitamisel lähevad ohverdajad mõnikord kaklema ja heidavad päris avameelselt üksteisele ette viina, õlle, kanamunade ja „pannimäärde“ viimist maamõõtjale. Üks on viinud rohkem ja saanud vähem, teine jälle viinud vähem ja saanud rohkem, nii et õiget normi pole välja mõeldud. Riigi Teatajas tuleks vist välja kuulutada.

Riigimaade ja renditalude korraldamisel on võimalik anda juurdelõikeid ka väikemaapidajatele. Planeerimise tehnilised juhtnõidid räägivad ilusaid sõnu väikeseimate maapidamiste elujõuliseks muutmisest. Kui nende juhtnõitude järgi käidaks, oleks asi päris korras. § 1. p.p. 1, 13, 15 ja teised räägivad, et selle seaduse esimeseks ülesandeks on elujõuetute kohtade elujõuliseks tegemine, kuid tõepoolest sünnib kohapeal tegelikult hoopis teisiti. Rahvamajanduslikult oleks see muidugi soovitav, kuid väikemaapidajate õnnetus seisab selles, et nad on kehvad ja kuidagi ei suuda võistelda ohvritoomises suuremate talude rentnikkudega. Ja seepärast on siis ka harilik nähtus, et väikeseltmehelt, sellelt popsilt, ta põllumaa ära võetakse ja talule külge liidetakse. Vastutasuks antakse 4—5 kilomeetrit kaugelt soost ja rabast tükk kõlbmatut maad, või tükk kivist karjamaad, nii et loomade pidamisest enam juttugi ei saa olla.

Ma võiksin andmed ette tuua, kuipalju

Saaremaal 1—5 hektaari suurustel kohtadel, mida arvult 1.267, kuipalju neis loomi peetakse. Nende 1.267 väikekoha peale on kokku hobuseid 579, tähendab iga kahe poksikoha peale üks hobune; veiseid 1.244, peaaegu iga koha kohta üks lehm; lambaid 1.534, sigu 666. Need loomad oleksid tarvis kõik ülal pidada, aga kui pops ütleb, et tema ei saa antud maatükil oma loomi ülal pidada, siis ütleb maamõõtja lihtsalt: võid oma loomad maha tappa. See on see riigiametniku vastus kohapeal.

Kui kaugele võib see maamõõtjate heldus ja äranägemine ulatuda; seda näitab kõige selgemini Sakla küla korraldamine, misugune asi praegu teist korda Riigikohtus. Saklas olid kaks popsi naabrid, riigimaa peal. Ühel neist, Juuli Raun'al, oli 1,99 ha maad, sellest oli 1,21 ha põldu. Tema naabril, Kusta Sepal, oli 1,20 ha maad, sellest 1,05 ha põldu. Nüüd tuli maade planeerimine ja nähtavasti selle Raun'a jõud oli nõrgem kui teise oma, nii et Raun'alt võeti pool tema põllust ära. Ennem oli temal põldu 1,21 ha, nüüd anti 0,61 ha, tähendab pool võeti ära. Asemele anti natuke karjamaad, nii et kokku Raun'ale planeeriti koht 4,99 ha. Äravõetud põllumaa anti endisele naabrile, kes endise 1,20 ha asemele sai 17,16 ha, sellest 2,48 ha aia- ja põllumaad. Ei aidanud siin ka käimine peakomisjonis mitte midagi. Peakomisjon kinnitas sellē otsuse. Asi läks siis Riigikohtusse. Riigikohus ei saaks sisuliselt neid küsimusi arutada, kuipalju tuleb seal maad ühele anda ja teiselt ära võtta, sest neid küsimusi peaksid komisjonid kohapeal otsustama, aga siin Riigikohus leidis, et see ilmselt ülekohtune oli, et inimeselt pool põldu ära võeti ja teisele naabrile terve talu anti. Ja Riigikohus tühistas 6. dets. 1929 selle otsuse. Ja mis Teie arvate? Kas tegi planeerimise peakomisjon uue otsuse? Ei, ta kinnitas kava ikkagi endisel kujul, ja asi tuli jällegi Riigikohtusse uueks otsustamiseks teist korda tagasi viia. Planeerimise peakomisjonis tehti seesama otsus, mis ennegi, ja seda seepärast, et inimene ei saanud selgeks teha, et ta oleks üles harinud uudismaaks selle põllumaa, mis temalt ära võeti. See on ainult üks näide. Kui meie peaksime iga üksiku asja pärast minema Riigikohtusse, ei tea siis, kuipalju neid protseesse peaks Riigikohtus olema. Riigikohus on liigagi üle koormatud, et ta peaks ka niisuguseid asju parandama. Selleks on komisjonides enamuses Põllutöoministeriumi esindajad, kes maade korralduse küsimusi sisuliselt kaaluvad ja seda õiglaselt peaksid tegema.

Seal, kus aga vähegi võimalik, hävitatakse popsikohad riigimaadel üldse ja liidetakse talude külge. Seega tulevad neil asuvad hooned lammutada ja üle viia. Minnakse isegi niikaugemale, et oma lastele ei lubata rendiõigusi üle anda. Ma toon ühe näite. Peeter Tuuril, Pihllast, on 7 last ja ta tahtis ühele neist, kes eluaegne mõisatööliline, oma väikese popsikoha eluasemeks edasi anda. Temal on praegu selle koha kasutamiseks rendileping Põllutöoministeeriumiga ja seda ei uuendata, sest kaht kohta pidada ei saa. Nimelt sai Tuur ise asundusekoha. Ministeerium ei luba tütrele popsikohta üle anda ja öeldakse, et see koht liidetakse tulevikus naabritalu külge.

Johan Kahmule on antud samasugune vastus, et ei ole lubatud vabadikukohta edasi anda põhjusel, et nimetatud koht asub eramaade keskel ja liidetakse tulevikus selle ja selle numbri külge. See koht kaotatakse. Kohal on majad peal, mis tulevad maha lammutada.

Kuidas riigimaadeülemaga endaga lugu on, selle kohta väike näide. Üks isik ei või kaht kohta pidada. Mõisasüda on oma nimel, teist ei saa enam. Seda ei takista aga ükski seadus, et vendade nimele võib ka kohti saada. Riigimaadeülemal on palju vendi. Nüüd on üks vend koha saanud, mida seesama riigimaadeülem kasutab. Kuid seda on vähe. Vaja ka suvitada Järve rannal. Teine vend on Hiinas, sõidab Hiina vetes kaptenina, ja tema nimele võeti kolmas koht Järve rannas. Riigimaadeülema oma suvila asub seal peal, aga koht on kirjutatud Hiinamaal oleva kapteni nimele. Sügisel ma vaatasin, et kõigeparema mets suvituserannal oli suvilale ümber planeeritud, aga väike pop oli tee ääres nii kokku surutud, et talle ainult paarisüllalaiune riba oli jäetud. Aga kui sealsamas üks asunik tahab, et tema endine popsikoht saaks talle antud juurdelõikena asunikukohale, siis riigimaadeülem ütleb: „Kui ka kõik teised saavad, aga sina ei pea oma popsikohta juurdelõikeks saama.“ Et küll mina juba selle eest hoolitsen. Ühele antakse popsikoht juurdelõikeks, aga teisele, kes ei meeldi, ei anta. Kui mitmesuguse mõõdupuuga mõõdetakse, siis see hävitab iga suguse usalduse ametnikkude vastu. Niiviisi on lugu riigimaadel. Mis aga eramaadel sünnib, on sarnane seaduserikkumine, et kividki peaksid kisendama.

Seni ei ole mina seda küsimust Riigikogus puudutanud, sest olen lootnud, et kui Riigikohus selles küsimuses oma sõna

ütleb, siis ministeerium ka seega arvestab. Aga nüüd näeme, et Riigikohtu otsus ka midagi ei aita. Nüüd on Riigikohtu otsus olemas. Siin kevadel ühe teise arupärimise puhul rkl. Gustavson käsitas sama küsimust, kuid siis oli see asi Riigikohtus otsustamata, jäime seda otsust ootama. Nüüd on see otsus käes, ja kui selle otsusega ministeerium ei arvesta, siis ei saa enam vaikida, ja kui asi ei parane, tuleb peale kõnelemise ka teisi abinõusid tarvitusele võtta.

Lühidalt seisab asi selles, et Saaremaal antakse juurdelõikeid väikemaapidajatele ka eramaadest, mitte ainult võõral maal asuvatele popsidele, neid on ainult 107, kes asuvad rendimaadel. Pea pool üldarvust, 1.267 popsist 1929. a. lugemise järgi, on neid, kelle kohad asuvad kroonuvalla maadel. Üldiselt on tervelt 653 pärisomanduseks ostetud kroonuvalla popsikohta. Neile antakse Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse põhjal juurdelõikeid ka eramaadest. Riigitagavaramaid on vähe, needki on kõik jagatud ning ei jätku isegi kõigi riigimaadel asuvate popside rahuldamiseks; seetõttu antakse juurdelõikeid ka eramaadest. Väikemaapidajale, kellel maad endal vähem kui 5 ha, lubab seadus anda juurdelõikeks kuni 8 ha kõlblikku rohumaad. Endine seadus, mis andis juurdelõigete saamise õiguse kõigile väikekohapidajatele, muudeti Riigikogu poolt; muudeti ministeeriumi poolt ettepanud seaduseelnõu põhjal. Aga sellest ma ei hakka rääkima, sest selle eest vastutab Riigikogu, mis tema on teinud. Kui on üle mindud ühelt põhimõttelt teisele, ei ole arvesse võetud inimesi, vaid peetakse loomi tähtsamaks kui inimesi, loomade arvu järgi antakse juurdelõikeid, siis peame seega leppima, see on seadus. Aga vähemalt seda kohitsetud seadustki peaks Põllutöoministeerium ausasti täitma. (A. Jürman, põl: Oi, see ei ole küll ilus!)

Juhataja: Rkl. Jõeäär, ma leian Teie väljenduse, mis avaldatud seaduse kohta, olema ebasünda ja teen Teile märkuse.

A. Jõeäär (stp): Seda seadust täideti alguses, kui oli veel endine valitsus, aga nüüpea, kui asus praegune valitsus ametisse, anti juhtnõõrid, et tulevad tühistada kõik kavad, mis endise valitsuse ajal kohapeal kokku seati. Need kavad tühistati. Komisjon pidi kõrgemate juhtnõõride järgi käima. Küsimus on olnud ka Riigikohtus otsustamisel. Alles hiljuti oli seal arutusel

kaebus Saia küla asjas, kus esimesed kaavad kokku seati, nagu seadus nõuab. Anti nimelt popsidele ka heinamaad juurde loomade üle talve pidamiseks. Ministeeriumi juhtnõõride kohaselt maakonna komisjon tühistas selle kava osas, mis puutus heinamaa juurdelõigetesse. Lubas ainult karjamaad. Planeerimise komisjon kinnitas otsuse. Asi läks Riigikohtusse ja oli seal arutamisel paar päeva tagasi, kui ma ei eksi, 16. detsembril s. a. Tühistati jällegi peakomisjoni otsus selles osas, mis käib heinamaade kohta. Aga ma ütlen, juba enne oli samasugune Riigikohtu otsus olemas, kuid ei arvestatud seega, ja ma kardan, et ka praegu seega ei arvestata.

Võiksin teile väga palju näiteid ette tuua. Iga maa juurdeandmise kava kokkuseadmisel sõelutakse väikemaapidajad ja popsid läbi nii tiheda sõela, et sagedasti paaristkümnest popsist kogu korralduse piirkonna kohta üks või kaks satuvad nende liiki, kellele juurdelõike andmine üldse kõne alla võiks tulla. Kavade kokkuseadmisel öeldakse otsekohe inimestele, et popsideadus olevat tühistatud, see midagi enam ei maksvat, ja ähvardatakse, et kui keegi julgeb kaebama minna, siis võetakse ka seegi maalapikene käest ära, mis praegu käes. Niisuguseid ähvardusi on väga palju ja väga paljud on neist ähvardustest nii terroriseeritud, et nad kõssatagi ei julge. Kõige jämedamate seaduserikkumistega kokkuseatud maa juurdeandmise kavad on seetõttu seaduslikku jõusse astunud, et asjaosalised ei ole julgenud kaevata. (J. Tõnisson, rhv: See on vist küll liialdatud?) Mingit liialdust ei ole, tõepoolest sünnib nii ja veel hullem. Siin ei jää teist abinõu, kui vastutusele võtta neil juhtudel, kus süü on võimalik kriminaalkorras selgeks teha, süüdlased ametnikud. Pärast süüdlaste süüdimõistmist ja kinnipanemist on võimalik esineda nõudmisega võltsitud andmete põhjal kokkuseatud kavade tühistamise üle. Tarvitatakse isegi võltsimisi ja võin andmeid ette tuua selle kohta, mul on aktid kaasas. (J. Tõnisson, rhv: Ega see ometi süsteem ei ole, kuid üksikud juhtumised on.) Seal on see küll süsteemiks kujunenud, sest niipalju, kui minu kätte neid asju tulnud, võin öelda, on pea igas asjas niisuguste nähtustega tegemist. (J. Tõnisson, rhv: Ei maksa liialdada.) Kõigepealt kantakse sisse maa juurdeandmise kavasse andmed, mis tõele vastu, nii kui puuduksid neil maasoovijatel pärijad esimeses või teises sugulasastmes või hõimlusastmes. See annab võimaluse neid maast ilma jätta.

Hindu külas võeti allkiri naistelt, kes soovisid maad, nagu oleksid nad endid vabatahtlikult maast lahti öelnud, arvates, et need inimesed seadusest midagi ei tea. Need ei olnud aga maast lahtiütlemisest kurja undki näinud, vaid kogu aja nõudsid juurdelõiget. See asi tuli peakomisjoni ja seal kuulati tunnistajad üle, ja tõepoolest, tunnistajad olid näinud ja kuulnud maa-mõõtjat ütleva, et allakirjutamine on tema vaeva kergendamiseks, kirjutagu aga alla. (Vahelhüüe. — J. Tõnisson, rhv: See oli üksikjuhtumine.) Seda maakorraldajat, kes niiviisi toimis, enam ametis ei ole, ta andis lahkumispalve sisse, kui need asjad teatavaks said. Praegu on seal küll uus maakorraldaja, kuid ei tea, kas asjad paranenud on. Taluperemehed küll nutavad ja ägavad endise maakorraldaja käes, kes läks eramaamõõtjaks üle, ning kaebavad, et temaga kuidagi valmis ei saa. Aga ega sinna meie asi midagi aita, nad peavad ise enda eest hoolitsema. Kui kõiki juhtumisi, mis sel alal sündinud, ette kanda, võtaks see hulga tunde, sest et pea igal juhtumisel ülekohtuselt talitatakse. Läbi-rääkimistel võiksim 2 või 3 tundi sellele pühendada ja siis võime ju otsustada, kas niisugune talitamine on kujunenud süsteemiks või on need üksikjuhtumised. Pean ütleva, neidki juhtumisi, mis minule teatavaks saanud ja kus otsekohe isiklikult minu poole on pööratud, on sedavõrt palju, kuid kõiki juhtumisi ei võimaldatagi minule teada saada. Ma pöörasin omal ajal riigimaadeülema poole andmetesaamiseks. Mind kästi hiljem järele tulla, ei olevat veel valmis. Järele minnes kuulsin kantseleist, et andmed olevat küll valmis, kuid tehtud korraldus, et neid ei tohi välja anda. Nähtavasti on asjad sarnased, mis valgust kardavad. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Seaduses on ette nähtud, kui palju maad võib ligi anda, ja kava kokkuseadmisel konstateeritakse, kui suurel määral maa suurus seda võimaldab. (J. Tõnisson, rhv: Vanapagan sikutas hobuse-nahka, aga ega meie kodumaapinda ei saa sikutada.) Seal ei ole tarvis sikutada, vaid seda saab ilma sikutamata. (Vahelhüüe.)

Juhataja: Palun rahu!

A. Jõeäär (stp): Jätakse juurdelõigeteta need, kellel ei ole sugulasi, aga jätakse ka need, kellel sugulasest keegi on saanud maad, olgu siis sugulane ligidalt või kaugelt. Et need ilma maata jäävad, kellel loomi pole, see on selge, sest popsi-

seadus sai nii muudetud. Kava kokkuseadmisel loetakse üles tiinude arv ja loomade arv ning jagatakse siis maa ilma igasuguse sikutamisetä. (V a h e l h ü ü e.) Ma pean ütlemä, et raskemini, kui kaamel läbi nõelasilma, pääseb Saaremaa pops juurdelõike saajate liiki. Aga siiski on ka neid juhu-seid olemas, kus mingit põhjust ei saa leida, et nimekirjast välja jätta neid, kellel õigus maad juurde saada, ning seal hakatakse siis juba seadust omamoodi seletama. Mul oleks selle teguviisi kohta nime-tus olemas, aga ma ei taha viisakuse pä-rast seda õige nimega nimetada. Põllu-tööministeeriumis on seaduse õige mõte väga hästi teada, nad ise töötasid selle seaduse välja; olid komisjonis, kui seda seal arutati, olid ka läbirääkimistel Riigi-vanema juures, kui määrusi välja töötati, aga sellele vaatamata sõideti isegi koha-peale, et instrueerida risti-vastupidises mõttes üksikuid maakorralduse komisjoni liikmeid, kes otse ei allunud ministeeriu-mile ega kohustatud polnud tema poolt saadud instruksioone täitma. Endised kav-ad tühistati selle tagajärjel komisjoni poolt. Popsidel tuli protsessida, kuni asi viimaks Riigikohtusse jõudis, kus need kom-issjoni otsused tühistati kui seadusevas-tased. Aga kas teie arvate, et see kerge on ühel popsil protsessida maakonna kom-issjonis, siis peakomisjonis ja lõpuks Riig-ikohtus. Riigikohtu otsuses 27. juunist s. a., mis käib selle küsimuse kohta, öel-dakse järgmist: „Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse (RT 46 — 1928) § 20 järgi antakse Saaremaal väikemaa- ja majapidamistele, mille oma-nikud või kasutajad või nende otsekohesed pärijad Maaseaduse § 15 lit. a alusel ei ole saanud maad või mujal ei oma kõlbul-likku maad üle 5 ha, maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumana kasutamiseks kõlbulikku maad juurde, kuid mitte üle 8 ha. Sama seaduse järgmises para-grahvis (§ 20—I) on ette nähtud, kust juurdeantav maa võetakse; nimelt on tä-hendatud, et juurdeantav maa võetakse korraldusepiirkonda kuuluvatest 1) riigi-, kogukonna- ja asutustemaadest, 2) teistest maaomandustest, s. o. eraomanduses ole-vatest maadest. Seaduses ei ole kuskil ette nähtud, et eramaadest võib väikemaa- ja majapidamistele maad juurde anda ainult siis, kui eramaid on tegelikult kasutatud. Maakorralduse peakomisjoni tugenemine Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse elluviimise määruse (RT 25 — 1929) § 19 p. 2 lit. a ja b peale on aluseta. Kui elluviimise määruse § 19 p. 2

lit. a ja b nii mõista, nagu mõistab maa-korralduse peakomisjon, s. o., et eramaad-dest võib juurdelõikeid ainult siis anda, kui neid maid on tegelikult kasutatud, siis oleks see artikkel vastolus seadusega ja seepärast ei oleks maksev. Kuid seda arti-klit ei tule nii mõista, nagu mõistab maa-korralduse peakomisjon. Selles on tähendatud, et eramaadest juurdelõigete määramisel võetakse aluseks: a) ainukasutamisel olevad maatükid ja b) ühiselt kasutada olevatest maadest maa-alad senise kasutamise ulatuses. See tähendab, et juurdelõigete määramisel tulevad kõige-pealt arvesse võtta p.p. a ja b tähendatud maad. Kui aga neist maadest juurdelõigete andmiseks tarvilisel määral ei jätku, siis tuleb juurdelõikeid anda ka teistest eramaadest (mida väikemaa- ja majapidamised senini kasutanud ei ole), sest samas artiklis on tähendatud, et juurdelõike suurus tuleb kõigil võimalikkudel juhustel sarnaselt määrata, et maakasutajale või omanikule võimalus jääks loomi senise majapidamise ulatuses ülal pidada aasta läbi. Eeltoodust järgneb, et maakorralduse peakomisjon on Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadust ja selle elluviimise määrust ebaõigelt tõlgit-senud.“ Ja mis nüüd sünnib? Kas teie arvate, et nüüd käiakse selle seaduse ja Riigikohtu otsuse järgi? — Just vastupidi! 21. juulil 1930 kinnitati Suure-Rootsi küla väikemaapidamistele juurdelõigete andmise kava Saaremaa maakorralduse komisjonis ja anti endist viisi ainult paar hektaari karjamaad juurdelõigeteks. 23. oktoobril oli kaebus selle otsuse peale planeerimise peakomisjonis ees, ja nüüd otsitakse hoopis teine ettekääne. Nüüd ei saa öelda, et seadus seletab nii ja nii, sest Riigikohtus on teisiti seletanud, ja vaadake, mis nüüd otsustatakse. Nüüd jäetakse kaebus tagajärjeta sel lihtsal põhjendusel, et kaebajad polevat millegagi tõendanud, et eraldatud maa tulevikus ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist. Kujutage ette: hobune, 2 lehma ja 4 lammast üle talve pidada 2 tiinu karjamaaga, ilma heinamaata! (J. T õ n i s s o n, rhv: Ega siis seadus Saaremaa olusid siin üksikasjalikult ette ei näe. Kohapeal peab teostamisel vaatama!) Sellest ma ju räägingi, kuidas kohapeal seda teostatakse, ja ma ütlen, 23. oktoobril peakomisjon teeb samasuguse otsuse põhjendusega, et kaebaja pole tõendanud, et maa ei võimalda loomade ülalpidamist. Teiste sõnadega: ei Saaremaa maakorralduse komisjon ega planeerimise peakomisjon ei tea, et loomad ka Saare-

maal talvel heinu söövad, ja ei tea nähtavasti, et meie kliimas talvel ei saa loomi väljal karjatada, sest karjamaad on lume all. Ma saaksin aru, kui Tallinna härrad, kes ainult suvel Saaremaal käivad, Filsandi kivistunud korallisaari näevad, ja kuulevad, et Sõrve poolsaarel viinamarjad vabas õhus valmivad, eksiarmisele võivad tulla, et tegemist on mingi troopikamaaga, aga mitte Eesti Sahaliiniga, sellest võib veel kuidagi aru saada. Aga et Kuresaares maakorralduse komisjonis teotsev alaline liige, eriteadlane põllumajanduse alal, kellel oma ja vendade nime peal kokku pooltosinat asundusetalusid ning mõisa-südameid, et see härra, kellel endal loomi tuleb Saaremaal üle talve pidada, ei saa aru, et popsi loomad söövad samuti heinu kui tema loomad, ja nõuab veel tõendusi, et 2 tiinu karjamaaga ei saa üle talve hobuseid ja loomi toita, — see on täiesti arusaamatu. On seda tarvis? Kas tõesti inimene, kes ise eriteadlane, seda siis veel ei tea? Ega ometi popside loomad mõnda teist liiki ega erilist tõugu ei ole, kes võiksid karudena talveüünd magada.

Kohus kutsub ka asjatundjaid ainult siis, kui kohus ise ei tea üht või teist asjaolu. Kui mingi asjaolu aga üldtuntud, siis ei saa otsust põhjendada sellega, ei pole see asjaolu selgeks tehtud. Agroomil peaks see iseenesest selge olema, et loomad heinu söövad talvel. Nüüd ei jää jälle muud üle, kui peab uuesti Riigikohtusse minema iga üksiku asjaga. Nii peaks umbes 400 asja Riigikohtusse viima. Kas Riigikohus ei ole juba küllalt üle koormatud? Ja kas tema on see, kes Põllutöoministeriumi asutustele selgeks peab tegema, et loomad talvel heinu söövad? Riigikohtu asi on seadusi seletada, ja seda on Riigikohus selles küsimuses juba teinud. Aga siiamaani on vilistatud Riigikohtu otsuste peale ja samuti tehakse vist ka edaspidi.

Tõepoolest oleks vist õigem talitada härra Teemandi retsepti järgi, sest tema tunneb nähtavasti oma valitsemise ajast hästi vaimu, mis seal valitseb. Tuhanded inimesed, keda Põllutöoministeriumi poolt Saaremaal välja suretada tahetakse, ei lase aga ennast nii lihtsalt välja suretada. Kuid enim oleks siiski vaja kõik parlamentaarsed abinõud ära katsuda ja sellepärast panen ette, käesolev arupärimine vastu võtta.

Arupärimine võetakse vastu 30 Riigikogu liikme toetusel.

J. Soots (põl): Teen ettepaneku, määrata vaheaeg kella 5-ni.

Motiivid selleks on järgmised. Eile selgus vanematekogus, et on mõned seadused, mida oleks tarvis komisjonis läbi arutada, kuid nende arutamine katkestati seepärast, et valitsusel ei olnud tarvilikke andmeid ega lõplikku seisukohta. Täna on need seisukohad selgunud ja andmed saadud. Rahaasjanduse komisjon eile otsustas, et kui valitsuselt sarnane ettepanek tuleb, siis tuleb veel täna rahaasjanduse komisjonil kokku tulla. Seepärast teen ettepaneku, vaheaeg määrata selleks, et rahaasjanduse komisjon võiks kokku tulla ja arutada need seadused läbi.

L. Johanson (stp): Meie rühm ei vaidle selle ettepaneku vastu, kui enne otsustatakse päevakorra-punktidele 5, 6, 7 ja 8, mis väga kiire iseloomuga, käik anda. Kui seda aga ei tehta... (J. Soots, põl: Kell 5 võib määrata.) Tähtis on, et Riigikogu poolt neile seadustele kiirelt käik antakse. Need eelnõud ei ole vähem kiire iseloomuga — nende hulgas 6. ja 7. punkt puudutavad töötatöolistele toetuse andmist —, kui need, mille pärast vaheaeg tahetakse teha. Ainult sellel tingimusel võiksime vaheaega toetada. Kui aga jõu peale tahetakse minna, siis hakkame ka meie Riigikogus enne jõuluid vägipulka vedama. Sellepärast teen ettepaneku,

vaheaeg määrata pärast 8. päevakorra-punkti, kui sellele seadusele on käik antud. (A. Tupits, põl: Kui läheb ilma vaidlusteta.)

J. Soots (põl): Ma tegin ettepaneku, vaheaeg määrata 4. punkti järele, seepärast et ei teata, kuikaua järgmiste päevakorra-punktide juures tahetakse rääkida. Kui aga sotsialistid ütlevad, et siin on jutt ainult seadustele käiguandmisest ja pikki kõnesid ei tule, siis mina selle ettepaneku vastu ei ole.

Juhataja: Kuna rkl. Soots ühineb rkl. Johanson'i ettepanekuga, siis jääb ainult üks ettepanek. Ma kavatsen seda hääletada pärast 8. päevakorra-punkti.

5. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse täiendamise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

Seaduseelnõu antakse sotsiaalkomisjoni.

6. Töötatöolistele ühekordse toetuse andmise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

Seaduseelnõu antakse rahaasjanduse komisjoni.

7. Riigi 1930/31. a. lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediidi määramise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

Seaduseelnõu antakse rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu.

8. Tükeldatud riigirenditalude metsa ja hoonete omandusõiguse korraldamise seadus — M. Mihkelson'i ettepanek.

Seaduseelnõu antakse maa- ja üldkomisjoni.

Juhataja: Rkl. Soots'ilt on ettepanek,

määrata koosolekule vaheaeg kella 5-ni.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

9. J. Loosalu' sõnavõtmine isiklikus asjas.

J. Loosalu (as): Austatud rahvasaadikud! Eilset vanematekogu koosolekut kirjeldades on põllumeeste kogude leht mulle katsunud sõnu suhu panna, mis minu mõtetele ei vasta. Seal käsitati muu seas ka rukkiostmise kui ka vaheaja määramise küsimust, mille puhul mina avaldasin nüisuguseid mõtteid, et tingimata on tarvis lahendada rukkiostküsimus, et selle kaudu saaks natukegi raha jälle maale viia, ja see aitaks palju lahendada meie majanduslikku rasket olukorda maal. Seepärast ei oleks kohane, kui nüüd Riigikogu määraks endale pühadevaheaja, — siis jääks lahendamata see rukkiostküsimus. Ja pühadevaheajale ei rääkinud mina vastu mitte üksi rukkiostu tarviduse pärast, vaid ka seepärast, et meil on terve rida muid küsimusi tarvis lahendada, nagu suured puudused uute raudteede ehitamise alal, samuti terve rida teisi asju, nagu pensioniküsimus, siis juurdelõigete küsimuse lahendamine, millele meie ootame vastust j.n.e.

Üldiselt kokku võttes olen mina tahtnud väljendada mõtet, et tarvis on edasi töötada, kõigepealt aga rukkiostküsimus tingimata lahendada. See oli minu seisukoht eile vanematekogus, ja samal seisukohal on ka asunikude, riigirentnikkude ja

väikepõllupidajate Riigikogu rühm. Nii et eelnimetatud ajalehes anti minu mõtetele teine siht.

Vaheaeg kl. 11.51 min. — kl. 17.20 min.

Koosolekut juhatab teine abiesimees R. Penno.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

10. Meresadamate rahvusvahelise korra kohta käiva konventsiooni, statuudi ja allakirjutamisprotokolli kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Kapp: Käesolev seaduseelnõu on II ja III lugemise vahel redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud. Ma kannan seaduseelnõu ette redaktsiooni komisjoni poolt tehtud parandustega.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

11. Linnade administratiiv-piirides asuvate maade kasutamise lepingute pikendamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär: Seaduseelnõu on vahepeal redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, ja ma kannan seaduseelnõu ette redaktsiooni komisjoni poolt tehtud parandustega. Redaktsiooni komisjoni poolt võeti seaduseelnõus pealkirja järele I osa, kuna II lugemisel täiendati seadust II osaga.

Seaduseelnõu võetakse vastu osade viisi ja terve sisu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

12. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus nr. 2 — III lugemisel.

Maakomisjoni aruandja A. Saar.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Saar: Käesolev seaduseelnõu on vahepeal redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, ja komisjon ei leidnud tarvilikuks ühtki parandust teha. Teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

13. Eesti Vabariigi 1931/32. aasta kulude ja tulude eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursöö t.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

14. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne korralduste kohta töötatöölise liigitamisel ja neile töötasu määramisel.

L. Johanson (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Selle asemel, et majandusliku ja sotsiaalse olukorra tõstmiseks teostada, et töövõimaluste eest hoolitseda, tööpuduse vastu võidelda ning töötuid perekondi toetada, on Vabariigi Valitsus lasknud maksta panna rea korraldusi ja määrusi, mis kodanikkudelt töö ja eluüldpidamise võimalused täiesti ära võtavad, neid nälja, enesetapmise ja kuriteo küüsi heidavad, on maksta pannud rea korraldusi ja määrusi, mis ei vasta seadustele ega õiguslikule korrale. Üks sellistest on Hariduse- ja sotsiaalministri uus korraldus hädaabitööde liigitamise kohta, mis nõuab neilt, kes hädaabitöödele tahavad pääseda, 1- — 2-aastast linnas elamist ja vähemalt 1- — 2-kuulist põhjalikku nälgimist. Selle korralduse tagajärjel ei pääse hädaabitöele isegi need perekonnaisad, kellel 5 ja enam alaealist last toita on. On rida näiteid, kus 6- — 7-liikmelise perekonna toitja ei pääse tööle. Suurem osa neist tööotsijaist, keda Teedeministeeriumi juures moodustatud komisjon läinud hädaabitööde hooajal kodus kontrollinud ja määranud tööle esimeses järjekorras, langeb uue liigituse järgi II järku. Üldse on see liigitamine toimetatud asjatundmatult ning sihiga — takistada töötuid kodanikke hädaabitöele minemast, sundides neid seega töötaoleku tagajärjel ühes perekondadega hävinema.

See ülekohtune ja ebaõiglane kord on pandud maksta ka tööbörsi kaudu eratöödele paigutamise kohta.

Ebaõiglane ja seadusevastane on ka ministeeriumi ettekirjutus, millega nõutakse, et töötud peavad tööbörsile tõendama tööl oldud aega dokumentaalselt. Pole Eestis maksmas seadust, millega kohustatakse tööandjaid selliseid tunnistusi välja andma. Palgaraamatu nõue on maksev vaid vabrikute ja tehaste kohta, kuna põllumajapidamistes seda seadusenõuet ei täideta. Seega tõenduste saamine töölistel võimatu.

Määrusega, et tööbörsi suhtes tuleb lu-

geda hoolealusteks neid töötuid, kes 60 ja rohkem protsenti tööjõust kaotanud, on heidetud hulk inimesi surma küüsi: neilt võetakse isegi töölepääsemise võimalus, kuigi neil inimestel pole pensioniõigust. Abi, mis need inimesed hoolekande korras võivad saada, on liiga väike, mõned sajad sendid koos. Hoolekande teostamiseks pole omavalitsustele antud tarvilikke summasid.

Tallinna elanikkudele on korraldatud hädaabitöid 8—15 kilomeetrit Tallinnast eemal. Kuna vahepeal pole ööbimise võimalusi, peavad need töölistes peale 8-tunnilise tööpäeva käima päevas edasi-tagasi 16—30 kilomeetrit. See on töötingimus, millist polnud vangidel isegi Vene tsaari ajal Sahaliinis ega Siberis. Ka saadetakse töötatöölisi tööle teistesse maakondadesse, ilma et nende korterite eest hoolitsetaks, ja ka sarnastel kordadel, kui teistes maakondades ja maakondades on isegi küllalt töötatöölisi. Töötasu 8-tunnilise tööpäeva eest on määratud Harju maakonnas meestele 140, naistele 120 senti, teisel mees-tele 130 ja naistele 110 senti päevas. Kuna lastakse tegelikult töötada vähem aega, siis on päevapalk veelgi väikesem.

Tükitöö hindamisel on ülemmääraks Tallinnas ja Nõmmel 180, teistes linnades ja alevites 160, Harjumaal 200 ja teistes maakondades 180 senti päevas. Töökvantum, mille hädaabitööline peab 180-sendilise töötasu saamiseks tegema, on määratud sama suur, kui Teedeministeeriumi normi järgi harilikudel töödel nõutakse 280 senti teenimiseks. Seega on siin töötasu päevas määratud vähemaks 100 senti. Tagajärg — hädaabitöödel teenivad töölistes tükitööga 7 senti tunnis, mis teeb 8-tunnilise tööpäeva juures kokku 56 senti.

Nii on asetatud töötatöölised tingimustesse, mis otse kisendavalt ülekohtused ega vasta õiguslikule korrale ega seadustele, vaid osutuvad tööpuduse all kannatajate perekondade piinamiseks ja mõnitamiseks.

Kõigele sellele lisaks on Kohtu- ja sise-minister keelanud neile kodanikkudele, kes tööpuduse all kannatavad, isegi oma raske seisukorra peale tähelepanu juhtimise ja nõudmiste esitamise, võttes neilt need õigused, mis kõigil kodanikkudel ja tööliste organisatsioonidel on meie põhiseaduse järgi, mitte aga ainult parempoolsetel organisatsioonidel. Seejuures piütakse töötatöölisi põhjendamata valitsuse koalitsiooni lehtedes laimata, nagu kavatseksid töötatöölised vägivallategusid. See, mis töötuile osaks saab, niisuguste õiguste äravõtmise ja seadusevastase talitamise läbi — on vägivallategu.

Kõigele sellele ebaseaduslikule ja riigihuvide vastasele tegevusele, millega toime tulnud Vabariigi Valitsus, tähelepanu juhtides, nõuab Eesti sotsialistliku tööliste partei rühm, et need ebaõiglased korraldused ära muudetak, töötasu tõstetaks ja töölistele lubatakse oma nõudmistele esitamist.

Panen ette, vastu võtta järgmine ülemineku-vormel:

„Ära kuulates Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaande, peab Riigikogu tarvilikuks, et Hariduse- ja sotsiaalministri määrused tööbörssi kaudu töödele paigutamise kohta ära muudetak, töötasu norme hädaabitöödel tõstetaks.“

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron (kohalt): Teen ettepaneku, avada läbirääkimised.

Ettepanek võetakse vastu.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuulates praegu ettekantud erakorralist teadaannet, mille ettelugemist minul ette teada ei olnud, ei ole minul võimalik kõiki asjaolusid, nii nagu need ette toodud, järjekorras käsitamisele võtta ja punkt-punktilt neid selgitada. Aga siiski arvesse võttes selle ettekande tooni ja sihti pean ma tarvilikuks üldiselt seda, mis mul meelde on jäänud, seletada, et Riigikogu liikmetele ega kodanikkudele tänase koosoleku puhul ei jääks niisugust muljet, nagu oleks tõesti valitsuse poolt või mõne üksiku ministri poolt lubatud või toimetatud midagi, mis nii karjuvalt seaduse, õiguse ja inimlikkuse vastane on, nagu siin erakorralise teadaande ettekandja väidab. Minul on selle ettekande osa kohta, mis tööbörssi korraldamisse puutub, võimalik üksikasju esile tuua, kuna töötatööliste töökorraldamise olud ja tingimused minule otseselt teada ei ole. Aga näib, et ka nende kohta avaldatud mõtted sellelaadilised osalt on, et ma nende asjus sõna võin võtta.

Tööbörssi seisukord eriliselt meil siin pealinnas, Tallinnas, on õieti raske, nõnda et tööbörss oma ülesannet, olla töömuretsemisel vahetalitajaks töötajate ja tööpakkujate vahel, senini kuigi rahuloldavalt täita ei ole suutnud. Tuleb sellest, et 1) tööbörss tehniliselt raskepäraselt ja algatuseoludes on sisse seatud ja 2) seepärast, et ka seal maksev kord ei võimalda töölistele hõlpsasti oma soove esile tuua,

tööpakkujale hõlpsasti kohaste töölistega kokku saada ja nendega läbi rääkida teenistuse asjus. Tööbörssi ruumid on kitsad. Nad ei ole ka ametnikkude osas mitte ainult tööbörssi jaoks, vaid linnavalitsusel on samades ruumides ka osalt hoolekande asjaajamine korraldatud. Ametnikkude arv on väike, kuna aga töötud kogunevad suurde peaaegu pimedasse ruumi, mis teatavatel kellaaegadel täitub, nõnda et seal raske on liikuda, nii et kui üks või teine tööandja soovib töötutega, see tähendab töötajatega, kokku saada, peab ta sellest töötute hulgast läbi käima, nii et temal peaaegu võimalik ei ole töötajaga endi vahel läbi rääkida tööoskuse ja töötingimuste j.n.e. kohta, ja seepärast on väga vähe neid tööandjaid, kes tööbörssi poole pööravad. Tööbörssil oma väikese arvu ametnikkude juures ei ole võimalik lähemat kontakti tööandjatega pidada. Ja edasi näeme meie, et töötajate hulgas suur hulk niisuguseid inimesi ennast üles annab, kes päristöölised ei ole ega ka kohalikud töölised pole. Teame, et eriti praegusel majandusliku depressiooni ajajärgul ei ole tööolud kuskilgi head: need ei ole meil maal head, ei ka linnas, ega ole ka teistes maades kuigi rahuloldavad. See on üldine ja raske nähtus ja raske on tema kõrvaldamiseks midagi tõsisemalt ära teha. Aga kõige selle juures on siis ka arusaadav, et niisugustes rasketes majanduslikkudes oludes, milles praegu elame, püüab ennast suur hulk inimesi töötajate nimekirjadesse üles anda ja paljud neist on aga niisugused, kes mitte siin koha peal harilikult ei elutse, kes võib-olla teistest linnadest ja alevitest siia kokku tulevad, et üks siin ole see riigi, noh, ütleme, süda ja üks siin võib-olla vahest läheb korda kergemini ja hõlpsamini selleks mõjuda, et endale tööd leida. Nüüd on aga teada, et kuna meil ka vabrikutöö, mis suurelt osalt siia, Tallinna, kuulub, on rasketes oludes ja väga raske on koha peal suuremal hulgal tööd leida, eriti ei ole aga mõeldav veel erakorraliselt seda korraldada. Rahvas oma suures enamuses elab maal ja oma igapäevast majanduslikku tööd toimetab maal. Seepärast on äärmiselt ebaotstarbekohane, kui töölised kaugemalt kokku tulevad linna tööpuuduse hooaegadel. Neil oleks vast ehk võimalus oma abiga kergemini ja hõlpsamini linna ümbruses kuidagi puudlikku tööd leida, kuigi nüüd siin linna kesk-kohas see riigi ja omavalitsuse eestkostmisel ja kaasaaitamisel sünnib. Seepärast ei ole kuidagi otstarbekohane ega soovitatav, et teisalt töölised suuremal hulgal siia kok-

ku tulevad ja seepärast veel, et neil lootus tekib, et neile siin erakorralisi töid korraldatakse. Seepärast on väga otstarbekohane ja tarvilik teatava hoiatusega asja nõnda korraldada, et tõepoolest eeskätt avalikus korras nende tööpuuduse korraldamiseks sammusid astutaks, kes kohalikud elanikud on, sest on loomulik, et igaüks oma asukoha juures tööd otsib ja igalühel ei ole võimalik kaugemale tööd otsima minna. Et tööbörside endid sisserännanud töötajatest vabastada saaksid, selleks oleks tarvis töölisele kohapeal tööd muretseda. Teiseks on teada, et töötajadena endid sisse kirjutavad ka teised kodanikud, kellel üheltpoolt ei ole häda kõige suurem, ja teiselt poolt, kes avalikus korras toetust saavad, nõndanimetatud hoolealused. Uue korralduse järgi on määrus maksuma pandud, et hoolealused ei registreeriks endid, nende elu on raske, nende eest tuleb teisel teel hoolitseda. Need, kes 60% tööjõust kaotanud, ei ole tublid töölised, ja seepärast ei ole tööbörst, kui töölise vahetalituse koht, sunnitud nende eest hoolitsema. Tööstöörst töö edu huvides ei ole otstarbekohane, et seal puuduliku või poole tööjõuga isikud registreeritakse. Nad võivad töölise hulka sattuda ja tublide tööjõudude asemele tööle saadetud saada. Tööandja tahab ja soovib ikkagi tervet töölise, mitte aga vaevalist ja viletsat. (A. Oinas, stp: Ja kuhu see vaevaline peab minema?) Ega teda ei suudeta niikuinii tööga aidata. (A. Sirro, stp: Millest ta ära elab siis?) Kui 60% tööjõust kaotanud, milleks teda siis seal registreerida, iseäranis niisugustes kitsastes ruumides, nagu seal on. Hoolealuste eest tuleb teisiti hoolitseda. (Vahel h ü e.) Sellest räägima ka igatahes. Ma ütlen, et seesugune korraldus on tarvilik. Igatahes ma ütlen, et niisugune korraldamine tingimata tarvilik oli. Lugupeetud Riigikogu liikmed saavad ise ka aru, kui teie töölise otsite, siis ei lähe teie vigast ega jõuetut otsima. (Vahel h ü e pahemalt poolt.) Ega sellepärast ei saa kätte juhutada mingit vigast või hoolealust, nõnda et töötute nimekirjade korraldamine igatahes ka vajalik ja tarvilik oli.

Edasi on maksuma pandud veel teatavad kitsendavad reeglid selle kohta, kuidas töötuid jagatakse kategooriatesse. On ju ühiskonna huvides kõigepealt see, et neile töölisele, kel tõepoolest puudus on, võimalust antaks, et nad jällegi tööd võiksid leida. Suur hulk meie töölisest on hooajatoölised, niisugused töölised, kes aastast-aastasse nõnda ennast ära elata-

vad, et nad teatavatel tööhooaegadel enesetele ülalpidamist teenivad ja teatavatel vaeheaegadel töötada on või juhuslikust tööst elavad. Meie teame, et on niisuguseid maid, kus asi nõnda korraldatud, et hooajatoölisi avalikkudele töödele ei saadeta, et nad esimeses järjekorras tööle ei pääse. Meil Eestis ei ole sellele rõhku pandud, ei ole hooajatoölisi töötute nimekirjadest kõrvale jäetud. Kuid siiski on teatav kitsendus selles mõttes maksuma pandud, et nõutakse, et tööline hooajal teatud arvu nädalaid tööd teinud oleks: kui ta esimeses järjekorras soovib tööd leida, et ta käesoleval majandusaastal vähemalt oleks 20 nädalat tööd teinud. (M. Martna, stp: Teie nõuate, et ta peab rohkem tööd teinud olema, siis annate Teie temale tööd.) Tõepoolest on lugu nõnda, et ikka need, kes tõelikult töölised on, neid soovitakse tööle, need saavad ja tahavad ennast tööga aidata. Ja on väga õiglane, kui neile tööd muretsetakse. Aga selle juures muidugi mitte niipea, kui neil teatav hooajatoö otsa lõppenud, vaid neile muretsetakse tööd siis, kui nad teatava aja juba tööta olnud, ja kui nende seisukord tõeliselt juba raskeks hakkab minema. On ju arvata, et ometi inimene, kes enese eest ise hoolitseb, et see ometi ühe kuu või teise peaks mitme eelkäiva kuu töötasust ära elada võima. Ja just need, kes enese eest on hoolitsenud, kes 2 kuud töötada on olnud, need pannakse esimesesse kategooriasse, kui inimesed, kes kindlasti tööd vajavad, kes on tööinimesed ja kes seda igapidi vääriavad ja kelle kohta võib olla kindel, et nad tööd teha tahavad. Kui nad ei ole niikaua saanud hooajal tööd teha, vaid ainult kuni 12 nädalat või alla selle, edasi, kui nad on kuu aega töötada olnud ja nüüd tööd vajavad, siis antakse neile teises järjekorras tööd, kui seda on. Kitsendused tööandmise suhtes ei ole seega maksuma pandud selleks, et kedagi jätta ilma tööta, nagu erakorralisest teadaandest mulje võib jääda, vaid tööd on liiga vähe ja selle liigitamisega tahetakse määrata, kes esimeses järjekorras tööd peab saama. Niipea kui võimalik on rohkem tööd anda, antakse ka neile, kes teise järjekorda kuuluvad. Arvamine, nagu oleksid need reeglid maksuma pandud ka eratööde andmise juures, ei ole õige, vaid eratööde andmise juures võib neist reeglite kindlasti mööda minna ja tulebki mööda minna seepärast, et eratööd on mitmekesised. Need reeglid on maksvad selles mõttes, et tahetakse inimestele teatavas järjekorras tööd muretseda. Kui nad ei saa eratöid vastu võtta,

siis neid ei kustutata nimekirjast maha, vaid nad jäävad nimekirja alles selles järjekorras, nagu nad on. Nii et sellega ei saa seda eratööde korraldamise asja siia selsse küsimusesse segada ja sellelt seisukohalt need reeglid kuidagiviisi ei peaks töolistele, kes puudust kannatavad, tõsist takistust tegema. Tallinnas on vastav linnanõunik, kellele allub tööbõrsi korraldamine, juhtinud tähelepanu sellele oma märkukirjas, et praegu jääb teisest kategooriast või koguni töötute järjekorrast välja teatud arv inimesi, kelle seisukord on väga raske, kellel on suured perekonnad, palju lapsi.

Seejuures on võimalus olnud tähelepanu juhtida asjaolule, et teatav arv on tingimata niisuguseid, kes ei kuulu kategooriasse. Ma palusin seada kokku nimekirjad nende isikute kohta ja anda vastavad andmed, et Hariduse- ja sotsiaalministeerium saaks tutvuneda nende nimekirjadega ja isikutega ja neid tarbekorral määrata esimesesse kategooriasse. (M. M a r t n a, stp vahelhüüe.) Nende kohta olen juba rääkinud. Avalikus korras kõigile tööd muretseda Tallinnas ei saa. See on see asi. (M. M a r t n a, stp vahelhüüe.) Ütlen, see võib nimekirja väga hästi tulla. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on tõesti huvitav üksikasju tundma õppida; meie peame hooliga töötama ja meil on väga tarvilik, et tundma saaksime asjaolusid, mis pärast missugused inimesed erandina on nimekirjast välja jäänud. Arvan kindlasti, et kui oleme tundma õppinud tööliste olukorda, on võimalik tööbõrsi määrusi täiendada, et tööbõrs teatavad isikud otseteel võib tööle saata. Praegu ei ole kõik töötud esimeses kategoorias. On neid, kes on esimeses järjekorras ja pole sugugi paremas seisukorras, kui need, kes väljaspool järjekorda. Nõnda et ei saa öelda, nagu oleksime ülekohut teinud, vaid ei ole suutnud õigust teha niipalju kui tarvis. Ja viga ei seisa siin korraldamises, vaid selles, kuipalju on töövõimalusi. Vaadake, see, kes seda võimalust peab otsima, on tööbõrs. Tahtmine võib ju hea olla, aga ei ole suudetud. Et tööbõrsile jõudu lisaks saada, selleks on Riigikogu poolt avatud krediidi arvel antud luba, võtta tööjõudu juurde. Kuna aga olud kitsad on, siis ei ole suudetud inimesi juurde võtta. Igatahes on edaspidi kavatsus siin rohkem vastu tulla. Nõnda siis need inimesed, kes erakorralistes tingimustes on ja kes esimesse kategooriasse ei ole saanud, neil on võimalik sinna pääseda ühepäevase ajaviitmiseega, mis ministeeriumile nimekirja läbivaatamiseks

tarvilik. Nõnda et pikka ajaviitmist seal ei tule.

Nüüd tähendati siin sellele, et on terve rida niisuguseid töötuid, kellel väikesed lapsed ja suured perekonnad, ja et nende seisukord eriti raske on. Samuti küsiti, kus need hoolealused peavad abi saama ja kuidas neid aidata? Tahtsin tähelepanu juhtida, et Riigikogu poolt Vabariigi Valitsuse käsutada antud krediitide ulatuses ja piirides on hoolealuste küsimust korraldatud niihästi Tallinnas kui ka teistes suuremates linnades. (L. J o h a n s o n, stp: Kas ulatus ja piirid vastavad tarvidusele?) Need ulatused on meie elus kitsad ja tarvidust võib väga ja väga laiaks ajada, ja meil oleks parem, kui abinõusid rohkem oleks, sest äraelamise mõttes on puudus suur.

Tahtsin tähendada, et eriti kehvade kodanikkude lastele, selle juures vahet tegemata, kas vanemal tööd on, vaid kes üldse kehvuses elavad, et neile abi antakse seltskondlikkude organisatsioonide läbi ja et võimaldatakse neile kord päevas sooja sööki saada. Nimekirjad selle kohta on kokku seatud ja minule on meelde jäänud, et Tallinnas on umbes 400 lapse kohta nimekirja valmistatud, ning sellest krediidist, mis Riigikogu poolt vastu võetud 20.000 krooni suuruses, kavatsetakse 400 lapsele sooja toitu anda kuni 1. aprillini. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, lugu on niisugune, et kui nende laste eest hoolitsetud on sel teel, tähendab nende seisukord on kehv. Kui nad hoolekande all on, siis saavad nad osalt sealt toetust. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie teame, et see on väike summa, aga meie jõud ei kanna rohkem. Kui on niisugune arvamine, et meie jõud kannab, siis rääkige sellest, aga mis meie siis töötute ja tööpuuduse nimel sellest kõneleme. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei või selles asjas eriti ministeeriumi juhina kaasa rääkida.

See on üks külg, kuidas kehvade perekondade laste eest hoolitsetakse. Teine tee on see, et neile riiete korjamist külma aja kätte jõudmisel korraldatakse. Teie teate, et selles suhtes ühiskondlikud organisatsioonid on ministeeriumile appi tulnud ja mõnelt poolt on algatus olemas, et meie kodanikke, eriti jõukamaid kodanikke appi kutsuda kehvamate kodanikkude laste eest hoolitsemisel ja neile riiete muretsemisel. Selles mõttes on praegu käimas Tallinnas kui ka teistes vähemates maakonnalinnades kantud riiete korjamine. Muu hulgas on teada, et mitmed kodanikud on korjajatele uut riidet andnud, ja väikesed tagava-

rad on ministeeriumil olemas, mis võimaldavad raha eest uut riidet juurde osta, et siis osalt uutest ja osalt vanadest riietest lastele riideid muretseda. Sealjuures tahetakse riiete valmistamiseks kasutada tööpuuduse all kannatavaid inimesi, eeskätt neid emasid, kel võimalik pole tööl käia. Nad töötaksid nende riiete ümbertöötamisel juhatajate näpunäidete järgi ja selle töö eest maksetaks neile täit palka nende tariifide järgi, mis erakorralise teadaande ettekandjad ette töid. Seeläbi saab neil võimalikuks üheltpoolt väikest sissetulekut saada oma perele, ja teiselt poolt oma lastele riideid valmistada. Niisugusel teel siis püütakse võidelda kõige suurema, kõige teravama hädaga.

Mis puutub avalikkude tööde korraldamisse, missugune kord ühes või teises kohas maksev on, siis mina juba tähendasin, selle kohta ei ole mul andmeid, neid töid korraldavad teised ressoorid, muud kui seda ainult tahaksin tähendada, et kui öeldakse, et töökohale minnes igal töötul tuleb üle 15 versta ära käia, et see küll haruldus peaks olema. Igatahes Vabariigi Valitsuse soovidele niisugune korraldus ei vasta. Valitsuses on seda küsimust kaalutud ja võetud, et tööd, kui nad väljaspool linna on, siiski nõnda saaksid korraldatud, et seal üks varjualune oleks, kus töötud külmal ajal elada võiksid, et niisuguseid pikki rännakuid ei tuleks, sest see on arusaadav, et see hulga tööaega ja töötajude ära kulutab ja töövõtmise väga paljudele võimatuks teeb.

Mis palkadesse puutub, siis peab seda ütleva, et kui töötuid väga palju on, teiselt poolt aga aineeline jõud riigil piiratud on, siis niisugustes oludes paistab otstarbekohane olema, et palku miinimumini kokku tõmmatakse, et võida suuremal arvul töölisi tööle lasta. Ma ütlen, et ega selle printsiibi vastu ka keegi erakorralise teadaande ettekandjate hulgast ei vaidle. Ma olen kuulnud siit kõnetoolilt mitmel korral ja alles hiljuti, kui Riigikogu liikmed sotsialistide rühmast on öelnud seda, et tarvis oleks ületunnitöö ära keelata, et seeläbi võimalikuks teha suuremale arvule töölisele tööd anda. See on ka arusaadav, et kui ületunnitööd ära kaotatakse, siis töölised vähem palka saavad. Täheleb, tuleb siin ka palka vähendada. Nõnda et printsiibi üle ei saaks siin vaielda, meil siin lahkuminekuid ei ole. Ma ütlen, et teie saate sellest tendentsist aru, mis valitsusel sellejuures on olnud, et võimaldada võimalikult rohkemale arvule puudustkannatajatele tööle pääseda. (A. O i-

n a s, stp: Inimlikkuse printsiip peab ka olema!)

K. A s t (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Et töösaamise võimalus Eesti Vabariigis iseenesest juba suur õnn on, et kapitalistliku korra juures tööõigus inimestele, töötajatele kindlustatud ei ole, seda teame ammu; aga et meil riigivõim töötajatele tööõigust tahab anda mingi tsensuse järgi, see on küll uus võte.

Meie idanaabri juures harrastati seda võtet ja harrastatakse ka praegu. Seal on inimesed jaotatud mitmesugustesse liiki. Seal on töötajad, kes alaliselt tööd saavad; teised, kes hädakorral tööd võivad saada, ja kolmandad, kellel ei ole õigust tööd saamiseks, sest et nad ka varemalt tööd pole teinud.

Sellist tsensust ei tohiks Eesti Vabariigis maksvaks tunnustada. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister on püüdnud seda uut korraldust, mis meie erakorralises teadaandes hukka mõistetakse, kuidagiviisi põhjendada ja õigustada. Härra ministri selletused aga ei võiks Riigikogu rahuldada. Meie oleme senijani kuulnud härra ministri oma lähemate kaastööliste ja mõtteosaliste suust sagedasti, et töölised linnast peaksid maale minema ja mitte kuhjuma seal, kus tööd ei ole. Maal meie parempoolsete arvates olevat tööd küll. Aga niipalju siiski möönavad ka parempoolsed, et aasta läbi, see tähendab 12 kuud, ka maal tööd ei leidu, ja et maal suur hulk maata inimesi talvekuudel, sügise- ja vara kevadekuudel tööta on. Alles hooaegadel kevadisel ja suvisel on maal tööhulk pisut suurem. Sellepärast siis, kui kõneldakse eriti töötajate juhtimisest linnast maale, peame mõtlema maatöö hooaega. Austatud härra minister, kui Teie nõusolekul on korraldus maksuma pandud, mille järgi neil inimestel, kes hooajatööle maale lähevad, teisel ajal töösaamise võimalus väheneb, ja kui nemad selle tagajärjel võivad hädakuude ette sattuda, kaotada nendegi naljapennide teenimise võimalus, mida makstakse hädäabitöödel, kuidas sõandaksid siis need inimesed maalt linna minna tööd otsima ja kuidas oleks see härra ministri ja tema lähemate mõtteosaliste oma selletuste ja arusaamistega kokkukõlas. Härra minister ütles, et see korraldus ei ole nii kategooriline, et lõpuks on neil, kes hooaegadel väljaspool Tallinna töötanud, ikkagi õigus tööd saada, kuigi mitte esimeses järgus. Aga teie teate ometi, et tööline, kes tööd otsima läinud, ei või kindel olla ka hooaegadel, et ta ilmingimata tööd

leiab. Teiseks ei tarvitse see töö püsiv olla, mille juures tööline pikemat aega viidaks ja mille kohta tal võimalik oleks vastavat tunnistust tuua. Ei ole ka ette ometi teada, kuidas selle inimese käsi käib, kes tööd otsima läheb. Lõpuks peaks härra minister veel seda meele pidama, et ka sel juhul, kui töölisel võimalik oleks töötada kõik 12 kuud aastas, praeguste palgade juures ei saa kindlustada minimaalsematki tagavara edaspidiseks elamiseks, vaid töölise elujärg on väljaspool igasugust eelarvet, muidugi välja arvatud need õnnelikud töölised, kes töötavad kindla nädala- või kuupalga alusel ja kelle arv ei ole suur, võrreldes hoopis kindlustamata töolistega. Töölisel ei saa tänapäev olla mingit eelarvet, vaid tema tarvitab eluülapidamiseks kõik, mida teenida suutnud, ning mingeist ülejääkidest ei või juttu olla. Sellepärast peaks riik tunnustama vähemalt põhimõttelikult kõikidele kodanikkudele ühesugused töösaamise õigused. Kui seda ei taheta anda, siis on riik enda peale võtnud vastutuse laste surevuse ja kõikide muude pahede eest, mis näljaga kaasas kõnnivad.

Teine osa härra ministri seletusest, mis käib nende töolistele kohta, kes ei oma täit tööjõudu ja kes hoolekannet vajavad, võiks ju meid rahuldada, kui aga hoolekande korraldus ise rahuldav oleks. Kahjuks ei täida hoolekanne oma ülesannet. Härra minister on rääkinud siin peajasjalikult nendest erakorralistest abinõudest, mis laste suhtes tarvitusele võetud. Tema tunnustab isegi, et need abinõud ei ole kuigivõrt piisavad ja et neid on eelmistel aastatel samas ulatuses katsutud korraldada. See ei ole töötatöolistele laste küsimus, vaid see on hoolekannet vajavate laste küsimus üldse. See on vaeste, verivaeste laste küsimus, mitte ainult töötatöolistele laste küsimus. Ja neid samme, mis siin astutud, olgu riigi, kogukonna või eraisikute poolt, ei tarvitseks kuidagiviisi siduda töötatöolistele küsimusega. Täiskasvanud töolistele kohta, töolistele kohta, kes täit tööjõudu ei oma, ei ole valitsuse poolt erilisi korraldusi hoolekande mõttes ette võetud. Aga kuna üldine hoolekanne neile toetust ei võimalda, kuna üldine hoolekande korraldus meil algeline ja puudulik on, mis peavad siis need inimesed* tegema, mis peavad peale hakkama? Nad on vabariigi kodanikud. Kui nad täit tööjõudu ei saa kasutada, siis lubatagu neile ülejäänud tööjõu osa, mis neil olemas, tööle rakendada. See on ainuke kapital, mis neile jäänud, ja see on minimaalne. Nad on kõige viletsamas sei-

sukorras, ei saa kaugele rännata ega väljaspool töötada, nagu see võimalikuks osutub 100%-lise tööjõuga inimestel.

Nii et, austatud härra minister, Teie korraldused on tõesti selle väärilised, millise hindamise nad said erakorralises teadaandes. Kõigi võimude kohus, kellel lasuvad tööde korraldamise ülesanded, oleks mõistust pingutada küsimuse lahendamiseks, kuidas võimaldada kõigile töötuile tööjõu rakendamist ja kuidas selleks otsustab suurendada krediiti ja kuidas laiendada nende krediitidega töövõimalusi. Meie näeme, et need ettekäanded, nagu ei oleks meil rahalisi ressursse tööde korraldamiseks, sagedasti paika ei taha pidada, vaid et meil siin rohkem isesuguse suhtumisega tegemist on ja isesuguste hingeliste eeldustega. Eesti vabariigis, vähemalt tänapäev ja praeguse koalitsiooni ajal, ei arvestata riigi majandusliku kandejõuga ega riigi rahaliste võimetega. Meie näeme, et seal, kus mõningatel eesõigustatud kihtidel või rühmitustel oma majapidamise soodustamiseks tarvis on leida riiklikke rahalisi ressursse, neid ka leitakse. Alles eile ja täna seisid päevakorral küsimused, täna nimelt rahaasjanduse komisjonis, põllumeestele viljakaitse seaduse teostamise kohta. Riigivõim peab ka ise tunnustama, et ei ole vaba raha selleks, et vilja üle maa kokku osta niisuguses ulatuses, nagu põllumehed seda nõuavad. Aga sellest ei hoolita ometi. Meil murtakse ja raiutakse edasi, sest nendel inimestel, kes valitsuse käest seda nõuavad, on sellekohane seljatagune, on sellekohane rusikas, et nad seda teha võivad, ja seepärast murtakse ükskõik missuguse nurga all. Ei ole raha, siis laenamine; kui laenamise võimalusi ei ole, siis vägistame seadusi. Kui aga selle tagajärjel meie riigi rahaline olukord raskeks muutub, ei lähe see neile korda, mõtlevad need härrad. Nad peavad aina meele, kuipalju puude nisu või rukist neil kodus on ja palju selle eest võib lunastada, kui rekord-hindadega maha müüa. See on meie küsimus, kõik muu, see meid ei huvita! Aga kui näiteks kõige suurema sotsiaalse viletsuse peale nõutakse vast 10—15 miljoni sendi ulatuses hädaabi krediiti, siis ei ole raha! Siis vaieldakse kõige põhjendamatult vastu, siis ei tarvitse valitsus kaaludagi, et oma seisukohta leida, vaid see seisukoht on eeskätt tasku valmis, muidugi — eitav! Tahaksin küsida, kas on see õiglane suhtumine praeguse olukorra juures meie üldisele viletsusele, üldiselt lokkavale viletsusele? Ei ole! See on liialt läbipaistev ja verine omakasu!

Mida tahetakse sellega kätte saada, milleks peab see hea olema, kas peab see meie rahva kultuurilist tasapinda tõstma, kas peab selle tagajärjel kodanikkude töötahe ja usk meie riigi püsivusse tõusma, kas peab see häid vahakordi looma või loobitakse sellega tuulde seemet, mida nimetatakse tormi seemneks? Tuleksid kõrvale heita need prillid, millega nähakse ainult endid, ja tuleks pisutki näha seda, mida vajab üldsus. Kui hariduseministeerium ja teised vastavad organid oleksid pisutki tahtnud näha seda pahet, millest annab tunnistust uus korraldus tööborsil, siis nad oleksid jätnud selle halva korralduse tege-mata.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigi-kogu liikmed! Sotsiaalminister härra Hü-nerston'i seletused ei või minu arvates ühtki vastutusetundega Riigikogu liiget tööpuu-duse küsimuses rahuldada. Härra minister juhtis kõigepealt tähelepanu sellele, et meie tööborsid, töövahetalitus, töötatöölise-tele töömuretsemine ei ole hästi korralda-tud. Härra minister ei lausunud aga sõ-nagi sellest, kuipalju ja mida riik on sel-leks teinud, et tööd üldse muretseda ja et tööborsid hästi oleksid korraldatud. Et see asi, et töövahetalitus meil korralda-mata on, kelle süüks peame seda lugema? Riik on juba 12 aastat vana, töövahetali-tust hakati juba algusest peale korraldama, aga ometi kuuleme, et pole kaugele jõu-tud. Iseäranis paistab aga meie praegu-sest valitsusest silma, et sotsiaalminister püüab väljaspoole näidata, et meil tööpuu-dust ei olegi! Need korraldused, mis töö-borsidele nüüd on antud, sihivad selle poole, et võimalikult vähe inimesi endid tööborsil registreeriks, ja mida vähem neid seal registreerib, seda julgemini võime öelda: Eestis tööpuudust ei olegi! Härra minis-ter ütleb, uute korraldustega püütavat seisukorda tööborsil selgitada, kes vajavad tööd, kes tahavad tööd teha. Mis puu-tub sellesse, et seisukorda selgitada, et tööpuudusest tõetruud pilti saada, sellest, kui laiaulatuslik meie tööpuudus õieti on, kuipalju läheb tööjõudu raisku seeläbi, et inimestele tööd ei ole anda ja et nad oma tööd produktiks ei või valmistada, siis on meil seisukorra selgitamiseks väga vähe tehtud; ei ole meil mitte ühtainust töötä-töölise lugemist toime pandud peale 1922. a., kus pealiskaudu üldise rahvaluge-misega ka teateid selle üle püüti saada, kes loetavaist ilma tööta oli. See ei ula-tunud kuigi kaugele ja seeläbi ei saadud tarvilikku ülevaatlikku pilti. Need andmed

ja see pilt, mis me väljastpoolt seni saame, oleneb sellest, kuipalju inimesi linnades tööborsidel end registreerib. Ja meie tea-me, et sinna endid registreerima lähevad ainult need, kel kuidagiviisi lootust on, et nad tööd saavad. Sel kombel saame nii väikese arvu töötatöölisest, nagu riigi sta-tistika keskbüroo väljaspoole, eriti Genfi teada annab.

Kui meie vaatame teisi maid, siis leia-me, et seal mitte ainult pildi saamiseks, vaid abiandmise soovide ulatuse kohta tarvitatakse teisi teid, pannakse korduvalt töötatöölise lugemisi toime. Kui ma ei eksigi, tehakse Saksamaal iga kuu üks kord lugemine, „Stichprobe“, kes on ilma tööta. Meie, nagu tähendasin, hoiame selle eest kõrvale, et mitte näidata, et meil tööpuudus olemas.

Härra minister rõhutab mitte esimest korda heameelega seda, kes on töötahtjad, kes tahavad tööd teha ja kes tööd ei taha teha. Mul on võimalus arvudega härra mi-nistri teadmisi värskendada. Põllumajanduse üleskirjutamise tulemustena teame meie, et mullu loeti Eestis 83 tuhat ja mõ-nisada palgatöölise põllumajanduse alal. Nõndasamuti teame meie põllumeeste ko-gude ja teiste põllumeeste organisatsioo-nide poolt korraldatud raamatupidamise asutuse andmete järgi, et neist 83 tuhan-dest ja mõnest sajast põllumajanduse palga-töölisest on ainult umbes 35 sajast, umbes 27 tuhat aastatöölise. Kõik teised 55—57 tuhandest põllumajanduse palgatöölisest on töölisel, kes kõige paremal juhul suve otsa tööd saavad, see on 6 kuud. Nende hulka kuuluvad ka need, kes ainult 3 kuud, paar kuud või ainult mõne nädala päeviti tööd leiavad. Kindel vahe on nende 27.000 aastatöölise ja 55—56.000 lühemaajatöölise vahel. Need lühemaajatöölised on tavaliselt põllutöölised. Nende peameti-ala on põllumajandus, ja meie põllumehed, kui nad tuleval aastal neidsamu töölist ei leiaks, siis hädaldaksid nad, nagu nad seda praegugi teevad, et neil ei ole töölist. Eile vanematekogu koosolekul kuulsime meie põllumeeste esindajate poolt, kui suur häda on põllumeestel oma rukkiga, oma rukki-müümisega. Neil on häda, neil on rukkid, võib-olla nad saaksid seda müüa, aga nad ei saa ilma päevakorraloleva seaduseta ja korralduseta, mis siin vist homme arutu-sele tuleb, ei saa oma rukkist seda hinda, mida nad tahavad. Nad ütlevad sageli, et nad ei taha muud, kui seda hinda, mis ruk-kis neil tõepoolest maksab. Kui nad seda ei saa, siis ei suuda nad oma tööliste pal-ku maksta. Aga mitte üht sõnagi ei kuul-

nud meie 57.000 põllutöolisest, kes talvel ilma tööta on; mitte üht sõna sellest aitamise ja toetamise aktsioonist, mida oleksid meie parempoolsed rühmad ja parteid tarvilikuks pidanud, et ka neid inimesi toetada. Meie, sotsialistid, kuuleme, kuhu iganes maale läheme, otsekohesemalt neid hädasid, mis töölistel on, mis neid rõhuvad, kes peajasjalikult oma tööst elavad. Kui ma siin räägin 55—56.000 põllutöolisest, kes talvel ilma tööta on, siis tulevad siia juurde lugeda ka need perekonnaliikmed, väikeste ja pisisiilukohtade pidajate perekonnapead ja perekonnaliikmed, kes samuti tööd otsivad, aga seda ei leia. Riik peab leidma raha, et rukki eest rohkem maksta, see on selle rukki eest, mis müüa on. Aga riik ei leia raha, et neid inimesi eluütlalpidamise suunas toetada, kellel rükid ega midagi muud müüa ei ole, peale nende tööjõu, mida nad aga õnnetuseks müüa ei saa enne, kui õnnelikul kombel tuleval kevadel, kus põllutöö algab. Nad on koguni sunnitud kallist rukist ostma, et leiba saada! Täna „Postimees“ näitab meile seda maksukoormat, mis igale kodanikule langeb, ka need inimesed, kes pool aastat ja rohkem ilma tööta olnud, langevad selle maksukoorma alla. Mul on meeles, lugupeetud Riigikogu liikmed, et eriti mullu, kus meie kõnelesime jälle töötatöölise hädast ja puudusest, kus rkl. kindral Soots tõusis üles ja väga valju häälega põlastavalt avaldas, et Riigikogu teeb töötatöolisest ebajumala. Töötatöoline pidi ebajumal olema. Meie, sotsialistid, ei ole niikaugele läinud, et meie oleksime talupoegi, kellel rukist müüa on, et meie neid või nende rukist oleksime ebajumalaks nimetanud. Õigus meil oleks selleks, aga meie ei tee seda. Meie tunname ja püüame aru saada neist raskustest, mille all meie põllupidajad kannatavad, aga meie nõuame ühtlasi, et ka meie kodanlikud parteid ja rühmad aru peaksid saama sellest viletsusest, mis töölistel lasub.

Kui ma siin nimetasin, et teistel maadel töötatöölise lugemise toime pannakse, et seda sagedasti tehakse, siis sünnib see selleks, et saada selle üle pilti, kui suur on tööpuudus ja kui suur töötatöölise viletsus. Juhtisin tähelepanu sellele, et meie riik, meie valitsus seda seni tarvilikuks ei ole pidanud. On meeles, et 2—3 aastat tagasi härra Teemandi valitsuse ajal statistika kulused vähendati ja nimelt, nagu ma arvan, selles sihis, et statistika väga palju sotsiaalseid pahesid päevavalgele ei saaks tuua. Praegu seisame meie selle silmapilgu ees, kus riigi statistika büroo

peaks rahvalugemise läbi viima. Selleks oleks aeg, sest kõik riigid, vähemalt suurem hulk riike teeb seda. Ka meie peaksimme seda tegema, aga seni ei ole kuulda, et meie valitsus selleks positiivseid samme oleks astunud. Ma olen riigi statistika nõukogu liige. Eile oli mul juhus kõnelda statistika büroo direktoriga ja tema abiga selles suunas. Ma küsisin neilt, kas nemad ei või mulle öelda, millal rahvalugemine toime pannakse ja kas nemad ühes rahvalugemisega ometi kord ka töötatöölise lugemist ette võtta ei kavatse. Mõlemad härrad ütlesid, et nemad nagu süte peal põlevad. Nad on valitsuse ja asutuste käest sageli küsinud, kas ja millal rahvalugemine ette võetakse, neil on kõik eeltööd valmis ja püüaksid koos sellega ka töötatöölise lugemise toime panna. Aga eile ei teadnud nemad veel, kas ja missugused otsused valitsus selles suunas teeb. Seepärast andsin ma eile küsimise Riigikogu juhatusetele. See ei võinud aga enam päevakorda tulla, aga sellegipärast ma sooviksin, et rahvusvaheliselt tuntud lubadustest välja minnes meie jaatava vastuse saaksime, et riigi statistika keskbüroo ometi veel jaanuarikuul võiks rahvalugemise läbi viia ja ühtlasi ka töötatöölisi kord üle lugeda. Ma loodan, et härra minister, kes pärast mind sõna võtab, selles asjas võib-olla midagi võib öelda.

Kui ma meelde tuletasin põllutöölisi, kes aastatöölised ja kes mitte aastatöölised, ja kui ma selle küsimuse ühendusse viin härra Hariduse- ja sotsiaalministri väljendustega, et on töölisi, kes tööd teha ei taha, ja on neid, kes tööd teha tahavad, siis olen ma täiesti kindel selle tõsiasja loogika peale, et härra Hariduse- ja sotsiaalminister ometi ütleva ei tule, et needsamad põllutöölised, kes suvel tööd teevad ja talvel tööd ei leia, et need niisugused inimesed on, kes tööd teha ei taha. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Seda ma ei öelnud.) See on Teil ka võimatu öelda, sest see oleks täiesti loogikavastane. Aga lugu ei ole ainult põllutöölisestega nõnda. Kuidas see siis tuleb, et meil suvel vähem töötatöölisi on, kui talvel? Need, kes suvel tööd teevad, peavad ometi tööd teha tahtma, muidu nad tööle ei läheks. (K e s k e l t: Marjul käivad.) Teie arvate, et marjulkäimine ei ole töö? Teie loogika järgi võib siis juba maikuul marju noppida? Missugused marjad need siis on? (A. L a u r, as: Jõhvikad!) Jõhvikad — kuremarjad — saavad minu teades alles septembri lõpus küpseks. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Maikuised

on kõige magusamad.) Magusad nad üldse ei ole, nad on ikka hapud. Vaadake, minu härrad, see on nende väljenduste vaim, mis teie poolt avalikuks tuleb töötatööliste suhtes. See on see vaim, mida võime ja peame kinni naelutama.

Viimasest koosolekust on mul meeles, et lugupeetud rkl. Pärnu linnapea härra Kask mulle vahele hüüdis, et ma peaksin ennast häbenema. See vahelhüüe oli vastuseks minu väljenduste peale, et mina julgusin arvamist avaldada, et töölisel kui vabadel kodanikel endale muu seas ka koosolekuvabaduse ja meeleavaldusevabaduse on välja võidelnud. Tahtsin tähelepanu sellele juhtida, et niisugusel korral, kus töötatöölise küsimus nõnda arenemata ja nõnda korralage on, nagu härra minister ka ise kinnitas, kus leiame hulka, kes õieti ei tea, kui suure puudusega siin tegemist on, niisugusel korral on koosolekud hädavajalikud. Inimestel on vaja üks-teisele ole häda kurta, ja kui neil võimalik ei ole koosolekut pidada, siis ei ole meil võimalik selgusele saada, kui laiaulatuslik tööpuudus on. Seepärast on koosolekutevabadus töötatöölisele tingimata vajalik. Niisamuti on vajadus meeleavaldusteks kokkutulemiseks. Meeleavaldused pannakse toime selleks, et laiematele rahvahulkadele öelda seda, näidata seda, mis meeleavaldajatel südame peal on. Praegusel korral tööpuudus.

Väga palju jõukamaid inimesi, perekondi ei tea aimata, missugune viletsus inimeste seas valitseb. Meeleavalduste teel on võimalik seda kaugemale näidata.

Meie kolleeg, lugupeetud härra Kask, Pärnu linnapea, arvas sel puhul vahele hüüda, et ma peaksin häbenema. Ütlen, et ma pean endale auks, et ma sest saadik, kui täisealiseks olen saanud, tööliste huvide eest olen püüdnud nõnda võidelda, kuidas suutnud ja kuidas jõudnud olen, samuti ka sel silmapilgul, kui ma viimati neist asjust rääkisin. Selle ütluse kohta pean tähendama, et see lause teiste inimeste kohta küll vast sünnib, mitte aga seekord minu kohta ei sündinud. Mul on väga kahju, et linnapead härra Kaskel siin ei ole, et ta seda isiklikult kuuleks. Ma juhin eriti ka tähelepanu sellele, et just linnapead ja linnavalitsused tööpuuduse puhul ja töötatöölise vastu ilma kohustusega ei ole. Ma tean teisi kogukondi — see ei ole vist küll juriidiline mõiste, aga ma arvan, et iga kuulaja teab, mida ma sellega mõtlen, — et on olemas teisi kogukonnavalitsusi ja bürgermeistreid, kes väga valvel on oma kodanikkude hädade suhtes, kes käima pa-

nevad supiköögid, kus vaestele sooja toitu antakse ja kus kehvemaid kodanikke kitsikuseaegadest üle pääseda aidatakse. Ma ei mõtle, et supikööke ükski Tallinna tsernurnis tuleks avada, vaid ka neis kohtades linna servadel, kus nad rahvale kättesaadavad oleksid. Peaasi: linnavalitsused peaksid seda oma ülesanneteks võtma. Meie linnavalitsused ja linnapead peaksid endid ses suunas rohkem liigutama, kui nad endid seni on liigutanud. Et nad aga siamaani midagi nimetamisväärilist ei ole teinud, siis tuleb sellele mõelda, missuguste sõnadega meie seda tegematajätmist peaksime nimetama.

Härra minister juhtis tähelepanu selle peale, et eraorganisatsioonid ühe osa abiandmisest endi peale võtavad ja võtnud on. Ma ei taha eitada, et see nii on, aga just siinjuures tahtsin härra ministri ja valitsuse tähelepanu sellele juhtida, et on vaja nende ringkondade tähelepanu sellele juhtida, et niisugune tööpuudus hädaohtlik on. Tähelepanu võib sellele juhtida eriti elavate meeleavalduste teel. Härra minister juhtis tähelepanu sellele, et meie töövahtalituse asutus tingimata reorganiseerida tuleb. Nimelt tuleb ära hoida neid töölisi, kel töötahtmist ei ole, ja neile soodustusi anda, kes oma suvise tööpikkuse läbi näidanud olid, et nad tööpoolest töötahtlised on. Härra minister juhtis tähelepanu sellele, et niisugusel korral oletama peab, et need töölised suvel tagavarasid on kogunud ja sellest tagavarast võivad elada, kuni hädaabitööd avatakse. Hädaabitööd võetakse härra ministri sõnade järgi ette selle loogika järgi nende jaoks, kes kauem on tööd teinud ja kes rohkem on kokku hoidnud. Aga suurem häda on ju neil, kes suvel vähem tööd võisid teha ja kes vähem tagavarasid kogusid! Neile on hädaabitööd palju hädapärasemalt vaja. Mina olen kuulnud oma seltsimeeste poolt, et on ettekirjutus tehtud, et registreerida võivad ennast töötatöölised, kes on vähemalt 26 nädalat tööd teinud. Mina selle nõudmise vajadusest või tuumast aru saada ei suuda. Mina eeldan ainult, et need härrad on lugenud teiste maade sellekohaseid aruandeid, ja nad on siis leidnud seal, et tööpuuduse vastu kinnitamise seaduses vastav paragrahv näeb ette, et kinnituse alla kuuluvad ja kinnituse summadest tasu saavad ainult need, kes teatava arvu nädalate eest on kassasse maksnud. Seal on see muudugi arusaadav, kui tahetakse kassat kokkuvarisemise eest hoida, ja siis on nähtavasti õigustatud, et iga kassa liige, kes sellest kassast abi tahab saada, peab sinna

ka maksma, kui see maksukorraldus üldse niisugune on, et ka töölised peavad maksma. Aga et meil alles niisugused töötatöölised tööbörsile registreerima lastakse minna, kes vähemalt 26 nädalat tööd teinud, selle määruise tuuma, selle määruise mõtet mina ei mõista, sest meil ju tööpuuduse vastu kindlustusekassat ei ole.

Kui meie nüüd selle peale pilku tahaksime heita, kuidas teistes maades tööpuuduse vastu võideldakse, siis tahaksin ma siin mõnda asja meelde tuletada. Meie kõik teame, kes seda asja jälgivad, et kogu nõndanimetatud „haritud maailmas“ praegu päevakorral on nõudmine, et tööaega lühendatakse. Kui meie aga Eestis, Eesti parlamendis selliseid mõtteid avaldame, siis naerdakse meid lihtsalt välja ja öeldakse, teie kaebate tööpuuduse üle ja nõuate sealjuures veel vähem tööd. Teisal saadakse sellest isegi ettevõtjate ringkondades aru. Mina kannan teile, kui teie lubate, Saksa keeles järgmise lühikese märkuse ette:

„Kürzlich hat der Grossindustrielle Gütermann in der „Frankfurter Zeitung“ einen recht bemerkenswerten Vorschlag zur Behebung der Arbeitslosigkeit gemacht. Er schlug vor, die Arbeitszeit allgemein um 10% zu verkürzen. Dadurch würden 10% Arbeiter mehr beschäftigt werden können. Das wären in Deutschland etwa 2,5 Millionen, also ungefähr die Zahl der z. Zt. Arbeitslosen.“

Gütermann olevat üks suur vabrikant, kes tegi „Frankfurter Zeitung“i kaudu ettepaneku, et tööaega tuleks 10% võrra vähendada, ja kui see läbi viidaks, oleks võimalik 2,5 miljonit inimest Saksamaal töökohtadele aidata.

Meie töösturid muidugi lööksid mitte kaks kätt üle pea kokku, vaid kolm ja neli kätt kokku, kui neil niipalju käsi oleks. Kus nad seda lasevad, et tööaega lühendatakse! (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Kui palka ka vähendatakse, siis ollakse vististi nõus.) Vaadake, seal on see nõop, mille pihta tuleb pigistada, kui palka vähendatakse! Hariduse- ja sotsiaalminister ei ole Majanduseminister. Majanduseminister peaks palga vähendamise asjas oma konsekventsi tõmbama. Ja teie peaksite ütlema, et kui me palku vähendame, siis vähendame sellega ka ostujõudu. Meie tahame aga 10 tuhat inimest rohkem tööle panna ja neile palka võimaldada, et rahva ostujõud ei langeks, vaid kasvaks! (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ostujõud jaguneb ära täielikumalt, ühtlasemalt kõigi peale.) Minu

arusaamine on niisugune, et kui Saksamaal 2½ miljonit töolist rohkem tööd saab, siis ostujõud Saksa kaubaturul kasvab. Samuti on lugu ka Eesti kaubaturul.

Ma juhin teie tähelepanu veel sellele, kuidas Inglismaal tööpuuduse vastu võideldakse. Inglismaal tehti tööpuuduse võitlemise vastu laenu ja praegu on päevakorral küsimus, et laenu 10 miljoni võrra suurendada. Harilikult sissetulekud sellesse fondi on keskelt läbi 630.000 naela, aga nõudmise vajadus on tööpuuduse vastu võitlemiseks 700.000 naela suurem. Et seda suuremat nõudmist katta, kavatseb valitsus laenata esiotsa selleks otstarbeks 10 miljonit. Ameerikast teatatakse, et kriisi teravmaksminemise ärahoidmiseks on 568 Ameerika suurettevõtjat seda arvamist avaldanud, et tuleb tööaega lühendada 44 tunni peale nädalas. Ja öeldakse, et 5-päevane tööpäev on ainus abinõu kriisi ärahoidmiseks, kriisist väljapääsemiseks. Ja öeldakse, et palkade alandamine ja tööpuuduse seetõttu suurenemine kõige hädasohtlikum oleks kriisi kinnipidamiseks ja temast ülesaamiseks. Saksakeeles on öeldud: „Selbst wenn die Löhne der Arbeiter noch weiter herabgesetzt würden, die Arbeitslosigkeit wird als die grösste Gefahr für die... Unternehmer bezeichnet“.

Siis juhtiti tähelepanu veel sellele, et Ameerikas on 900 miljonit dollarit tööpuuduse vastu võitlemiseks assigneeritud. Selle 900 miljoni dollariga tahetakse suuri ehitamisi toime panna, niisuguseid ehitusi muidugi, mis tarvilikud on, ja seega tahetakse tööpuudust vähendada. Edasi on ettepanek tehtud, et iga Ameerika perekond peaks oma ostusid, oma väljaminekuid nädalas vähemalt 1 dollari võrra suurendama ja rehkendatakse, et kui see läbi viidaks, et see siis suuremat kaupade ja tööstuse tegevust vajaks ja et see siis kriisist aitaks hõlpsamini üle saada. Minu luugupeetud kaas-riigikoguliikmed! Mina olen juba mõnikord sellele tähelepanu juhtinud, et meie arvame selle abinõu leidnud olema äärmises kokkuhoius. Meie jutlustame aina kokkuhoiust. Kui Ameerikas 900 miljonit dollarit selleks assigneeritakse, et seal tarvilikke ehitusi püstitada, siis tähendab, seal on nõndanimetatud produktiivsest tööpuuduse vastu võitlemisest jutt. Meie ei ole produktiivse tööpuuduse vastu võitlemise juurde veel jõudnud, sest need mõningad hädaabitööd, mis meil tehakse, ei lahenda esiteks tööpuudust ja neid ei saa ometi selles ulatuses produktiivseks tööpuuduse lahendamiseks nimetada. Meil, minu härrad, on selles suunas alles kõik

niihästi kui tegemata ja mul tuleb meelde ühe vanema Riigikogu liikme hindamine meie valitsuse liikmete suunas. Tema nimetas, et meil valitsevad ju 3—4 klassi mehed. Mis tööpuuduse vastu võitlemisse puutub ja töötatöölise toetamisse, siis on see lause väga tabav.

Juhataja: Rkl. M. Martinson'ilt on lihtülemineku-vormel erakorralise teadaande puhul.

Vaheaeg kl. 19.08 min. — kl. 19.30 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

H. Martinson (stp): Praeguse erakorralise teadaande põhjuseks oli õieti kolm asja. Esiteks tööpuudus, teiseks, uus korraldus tööbörsides, mille järgi töötuid hädaabitöödele võetakse ja kolmandaks tööliste õiguste kärpimine oma seisukorra selgitamise suhtes koosolekute ärakeelamisega.

Teistest asjadest on siin kõneldud, aga viimasest, töötute koosolekute pidamise keelust, on ainult mööda minnes mõni sõna räägitud. Usun, oleks ajakohane ja tarvilik, kui paari sõnaga seda asja puudutan. Mul on juhuslikult käes Kohtu- ja siseministri seletus, mispärast viimane töötatöölise meeleavalduse rongikäik ära keelati. See kõlab järgmiselt: „Keelasin ära põhjusel, et mul on olemas põhjendatud andmed selle kohta, et kommunistlik salaorganisatsioon kavatseb korraldada töötute rongikäigul ja miitingul rahu- ja korrarikumisi ja luua töötute keskel põhjendamatu ärevat meeleolu.“ Selles ei ole kartust, et töötute keskel põhjendamatu ärevat meeleolu katsutakse luua. Meeleolu on niikuinii ärev, ilma et seda vajagi oleks veel põhjendamata ärevaks ajada. Ärakeelamise põhjus on samasugune, nagu mõni nädal tagasi, kui töötutel keelati pritsimajas koosoleku pidamine, vähemalt motiivid on samased. Ometi olid sealgi viimased paar töötute koosolekut täiesti korralikud, niisama nagu seegi, mille korraldas Eestimaa töölisühingute keskkliit, võttes vastutuse endale. Selle koosoleku kord oli nii eeskujulik, et paremat koosolekut üldse ei saa olla. Tööliste eneste organisatsioonid on küllalt nii tugevad, et eneste hulgas korda jõuavad pidada, muidugi siis, kui korrarikumisi ei provotseerita teiselt poolt, võib-olla isegi nende poolt, kes võimude poolt sinna on saadetud. Oleks võimalik kümneid näiteid ette tuua sellest, kui-

das kaitsepolitsei salaagendid korrarikumisi ja kunstlikult ärevat meeleolu katsuvad tekitada selleks, et endale teenistust muretseda. Töötud tahtsid selle rongikäigu oma viletsust kaasinimestele teatavaks teha, ja et see tarvilik on, seda tunnustas härra Hariduse- ja sotsiaalminister ise, kui ta ütles, et tarvis on töötute seisukorda tundma õppida. Selleks oleks rongikäigu korral hea juhus olnud, poleks kurja teinud, kui valitsuse liikmed või teised kodanikud oleksid nende suurt hulka näinud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Pole seal midagi õppida, seal on paljalt lament!) Õeldi ju esimest korda ka, pritsimajas tuleb lament, hakatakse rüüstama, hakatakse poode lõhkuma. (Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Mis Tartus oli?) Miks Teie Tartus ära ei keelanud? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Kas seal on halvad töölised, mis?) Kõige ettekuulutuse peale vaatamata ei tulnud mingeid korrarikkeid. Niisama pööras töötute toimikond ka nüüd Eestimaa töölisühingute keskkliidu poole, et see korraldaks rongikäigu ja võtaks vastutuse enda peale, nagu eelmisel korral, kui koosolekupidamiseks luba anti. Töölisühingute keskkliit oli kindlas usus, et luba antakse, sest ka seekord võttis ta korra eest vastutuse enese peale, milleks tal tööliissportlased pidid abiks olema. Ei usu, et proua Ostra-Oina kohta, kes rongikäigu vastutav üldjuht pidi olema, keegi öelda võiks, et tema kutsuks korravastasele tegevusele kedagi inimest. Või võib seda öelda nende ülesantud nelja kõneleja kohta, et nemad inimesi korravastasele teole püüavad üles ässitada? Või mida võib öelda nende loosungite kohta, millega taheti demonstreerida? Kas need vast meie riigikorda ähvardavad? Need on enamasti kõigis ajalehtedes trükitud ja kõlavad järgmiselt: „maha uus hädaabitööde korraldus“; „tööd kõigile“; „leiba nälgivatele lastele“; „tööd ja leiba“; „kadu ületunnitööle“; „tööpäev lühemaks“! On siin midagi, mis inimesi praeguse riikliku korra vastu üles ässitab? (L. Johanson, stp: Miks ei ole? Tööd ja leiba — see on praeguse korra vastu.) Näha on jah. Võtsin just mealega Riigivanema erakonna häälekandja ja tsiteerisin sellest. Võib-olla, oleks sealpool heameelega nähtud, et korrarikumised oleksid pidanud tulema, ja et seda mitte ei olnud, sellepärast tunnevad nüüd kahju. Ega's muidu „Vabas Maas“ ravaste tähtedega kirjutata: „Sotsid ässitavad töötuid.“ (O. Kask, tüer: Inglikeel.) Kogu see ärakeelamine lõhnab soovi järele,

et peaks tulema korrarikumine, siis oleks jälle põhjust avaldada survet. Töotuile ei olegi ässitust tarvis, tühi kõht ajab neid üles. Kui ühele kodanlikule kihile antakse õigus trummidega ja pasunatega tulla Toompeale ja avaldada oma soove, siis peaks töolistel ka see õigus olema. Meil mõõdetakse kahe mõõduga. Kui ma hea kristlane oleksin, siis ma ütleksin: „Kahesugune mõõt on hirmus Kristuse ees.“ Aga ma jätan selle ütle-mata, kristlased on selle ütluse oma eesõiguseks teinud.

O. K a s k (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Auväärt rkl. härra Martna on puudutanud ka mind oma kõnes. Kahju, et ma ei kuulnud ise seda, sest mind polnud saalis. Kahju, et rkl. Martna avaldused ei ole õiged. Ma olevat vahelhüüdena tähendanud, et härra Martna peaks ennast häbenema. See vahelhüüe olevat olnud vastuseks härra Martna väljendustele, kui ta olevat julgenud arvamist avaldada, et töölised, kui vabad kodanikud, endale muu seas ka koosolekuvabaduse ja meelevabadusevabaduse on välja võidelnud j. n. e. Ma tuletan ainult meelde, et ma need sõnad ütlesin täie teadmise, kui auväärt rkl. M. Martna härra Kohtu- ja siseministri tegevust võrdles Mironov'iga. See oli uskumata, et parlamendi tegelane võib sarnaselt väljenduda, seepärast mul oli õigus öelda, et see on häbi.

Edasi on lugupeetud härra Martna veel puudutanud siin seda küsimust, et linnavalitsused, pürjermeistrid, linnapead oma ülesandeid ei täida ja siin selles küsimuses ei ole teinud, mis nende kohus on. Pean tähendama sellele, et linnavalitsused ja linnapead väga tõsiselt tööpuuduse küsimust on võtnud ja kõik teevad, mis nende võimuses seisab. Ja nii ei ole teile teadmata, et... (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Linnavalitsused on koalitsiooni-valitsused, kus ka sotsialistid linnavalitsuses ja tihti hoolekandeosakonda juhivad. Võin öelda, kui Teie olete rääkinud supiköökidest, siis näiteks Pärnu linnavalitsus on mitmel talvel korraldanud koolilastele tasuta lõunasöögid, mis tingimata väga häid tagajärgi on andnud. Samuti ka sel talvel korraldatakse seda.

Samuti ei ole linnavalitsused kohtadel ära ootama jäänud, millal riiklik krediit tuleb hädaabitööde korraldamiseks, vaid on oma summadega toime pannud ühiskondlike töid. Nii on Pärnus palju suuremal määral korraldatud hädaabitöid, kui riiklik krediit seda lubab. Kahjuks ma pean üt-

lema, et ma teisiti härra Majanduseministri aru sain, nimelt et see krediit oli ette nähtud ainult mõne kuu peale, et tarviduse korral seda krediiti suurendatakse. Kahjuks on aga ministrium selle krediidi jaotanud kuude peale kuni aprillikuuni, ja selleks on summa äärmiselt väike. See ei saa ka teisiti olla, kui see summa on jaotatud kuni kevadeni. Siin igatahes ma lootsin, et ministrium selle summa teisiti jaotab, et suurema häda korral võimaldaks see ka suurema arvu töölisi tööle panna. Igatahes omavalitsus ei ole kohapeal selle summaga piirdunud, vaid palju suuremal määral töid korraldanud. Samuti ei või öelda, et linnavalitsused tööpuuduse küsimusest külmalt mööda lähevad, vaid nad kohapeal tegeliku eluga kokku puutudes näevad, missuguse hädaga meil tegemist on, ja igal aastal, niipalju kui see nende võimuses seisab, nende võimaluste piirides, mis kogukondadel praegusel raskel ajal on, omalt poolt organiseerivad ühiskondlikke töid.

Mis puutub tööpuuduse üldiselt, siis ütlesin paari sõnaga, et siin kahjuks sotsialistid oma taktikaga ei aita kaasa tööpuuduse lahendamiseks. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Tööerakond võitleb tegelikkude abinõudega, ajab riiklikku poliitikat ja ei tee demagoogiat. Kui mõned Tallinnas pisaraid valavad, et ei lasta uulitsameeleavaldusi korraldada, siis on loomulik, et tööerakond sarnase demagoogia vastu on ja on õnnelik, et valitsus takistab sarnast sotsialistide demagoogia tegemist. Lugupeetud rkl. Oinas veel täna ütles rahaasjanduse komisjonis, et tema on uhke, et seks niidid tulevad välja Pärnu maanteelt. Selle vastu keegi olla ei saa, aga kui ütlesite, et 20 tuhat töolist uulitsale kutsuda ja provotseerida tarvis, siis valitsus seda igatahes ei luba. Teie võite siin demagoogiat teha, keegi ei karda seda, — aga seda ei ole tarvis ühiskondliku rahu huvides.

Ma ei taha teiega vaielda, ütlen vaid niipalju, et nende sõnadega ja tegudega halvendate ainult töötatöölise seisukorda ja ei paranda seda sugugi.

M. M a r t n a (stp, fakt. märk.): Juba mineval korral seletasin, mis mõttes ma Mironov'i nime nimetasin. Mironov otsis nimelt võimalust rahva peale lasta ja leidis viimaks selle ning ütles, et tema ja tema salga peale on rahva hulgast lastud ja seega põhjendati inimesetapmist 29. okt. 1905. Meie koosoleku keelamise motiiviks oli seesama, eeldati ja oletati, et seal midagi seadusevastast sündida võiks, ja see-

pärast keelati koosolekupidamine ära. Oletused ühel- ja oletused teiselpool, see oli, mis mina Mironov'i nime meeldetuletamisega tahtsin öelda.

Kui rkl. Kask rõhutab, et Pärnu linn on koolilastele söögi- või toidupunkte asutanud, siis on see igatahes väga kiiduväärne. Aga mina ei kõnelenud ju koolilaste söögi-kohtade ja asutuste puudusest, vaid kõnlesin, et töötatöölistel ei ole neid siin ega ole neid ka Pärnus olemas. Linnapeal Kassel ja ka teistel võib õigus olla rahapuudust rõhutades, aga ainult niikaugele, kui nad oma lootused ainult riigikassa peale panevad, ise aga väga vähe hoolitsevad. Ma ei ole näinud, et linnapead ja linnaomavalitsused omal algatusel töötatööliste häda lahendamiseks suurt oleksid teinud. Sellepärast on oletada, et — näiteks — 20 tuhande töölise väljatulemine uulitsale selle peale mõju oleks avaldanud, et linnade valitsused sellekohaseid sissetulekuid oleksid nõutama hakanud, milliste abil töötakodanikkude häda võiks kergendada.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahtsin lühidalt veel sõna võtta mõne mõtteavalduse puhul, mis siin lugupeetud rkl. härra Martna on esile toonud. Härra rkl. Martna väidab, nagu poleks valitsus meil töömuretsemiseks midagi teinud ja rõhutab seda eriti sellelt seisukohalt, et tööpuuduse kõrvaldamiseks ei ole erilisi töid korraldatud. Peab ütleva, et niinimetatud erilised erakorralised tööd on hädaasjaks. Need on hädaasjad selle poolest, et nende otstarve ei ole hädaline, sest muidu oleks võidud neid juba teisiti korraldada. Hädaabitööd on mõeldud selleks, et oleks järjekorralist tööd, millega töötuid aidata. Peab ütleva, et valitsus on juba aastate eest seda mõtet Riigikogus puudutanud ja valitsus on alati sellele rõhku pannud, et oma järjekorralised tööd aasta jooksul ära jagame, et hooajaliste tööde vaheajal töölistel tööd oleks teha. (A. Oinas, stp: Jätate osa tööd talveks ja maksate näljapalga. Siis peaks viisakas palk olema.) Meie jätame suve jaoks niipalju tööd, kuipalju jätkub, nii et enam-vähem töötajad tööd leiavad. (L. Johnson, stp: Sooh, kas see siis läheb töötatöölistele? Suurem jagu läheb veo-voorimeestele ja taluperemeestele.) Vaadake, ma ütlen, et riik ei ole kassajagaja. Valitsus on püüdnud tööd ühtlaselt ära jaotada. Sellelt seisukohalt välja minnes on tänases päevakorras krediidiinõudmine Teedeministeriumile talviste tööde jaoks. (L. Johnson, stp: Suurem jagu läheb

taluperemeestele.) See on avalik töö ja seda tööd korraldatakse riigi ja omavalitsuste poolt ja riigil ja omavalitsustel on tööpuuduse ajajärk eriti südamel. (L. Johnson, stp: Ega ma selle vastu ei vaidle. Aga seda on teede jaoks tarvis.) Ega see ülearune ei ole. On olemas töötatöölisi, kellel ei ole isegi tööabinõusid. Teiselt poolt teame, et kivipurustamine on töö, mida keegi taluperemees heameelega teha ei taha. Kui tööd niisugusel kujul tehakse, siis igapäev, kes tööd teha tahab, on oma osa seal teha.

Edasi märkis härra Martna, nagu oleks Hariduse- ja sotsiaalministeriumil korraldamine töbörsi alal ja töötute klassifitseerimise asjas sinnapoole sihitud, et avalikult näidata, nagu ei oleks tööpuudust. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Nojah, meie katsume seda registreerimist vastuvõetavamaks teha, see on see püüd. Nõnda et need, kes sinna tuleksid, oma ülesandeid ka täidaksid, kuna aga need, kes ei ole nõus tööd vastu võtma, võivad tööpuudusest ära jääda. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Kui nad ise natuke endi eest hoolitsevad, siis nad ei pruugi sugugi nälga surra. Ükski auvääriline kodanik ei jäta ennast hooletusse, nii et ta nälgima peaks. Kodanik peab eeskätt ise enda eest hoolitsema. Erakorralise teadaande tegijad on võimaluse pakkunud vahetada just selle üle mõtteid ning et seda saaks ka laiematele hulkadele teatavaks teha.

Härra Martna rääkis teatava halvaks-panemisega, et neile, kes rohkem tööd on teinud, ka rohkem tööd antakse. See kodanik, kes on rohkem tööd teinud, see väärrib ka seda, et riik temale appi tuleks. (M. Martna, stp: See oli õnnelik, kes sai pikemat aega tööd.) Ja ta on ise oma õnne sepp, ega õnn taevast pole tulnud. (A. Sirro, stp: Kellel on, sellele antakse.) Ja kellel on, sellele antakse, ma ei tea teist kohta, kus seda põhimõtet saaks nii pooldada kui siin. Tööpuudusest, kui ta tööd on teinud, siis riik peab andma temale tööd. (A. Sirro, stp: Härra minister, Teie küll niisuguses seisukorras ei ole olnud, Teie ei saa sellest aru.) Ma saan väga hästi aru, kui seda isiklikult kellegi kohta võtta, kellel väga palju vaeva ja hoolt on, et ta tööpuudusest tööd ja leiba saaks. Aga on inimesi, kes enda eest rohkem hoolitsevad, ja teised, kes vähem hoolitsevad. Aga meie peaksime võimalikult igasse kodanikku istutama püüde, et ta iseene eest kõigepealt hoolitseks. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Ka nendel on see teataval viisil võimalik. Ma ei ütlen, et nad otsekohe saa-

vad paradiisi maapeale tuua, aga teatav mõtlemise viis paneb sellele põhja.

Kui lugupeetud rkl. härra Martna räägib, et vaadake, kuidas seal ja seal tehakse, siis pean tähendama, et Ameerikas öeldakse, et suurendame konsumi, aga mis meil öeldakse, meie ütleme, et hoiame kokku. Meie oludes on kokkuhoidmine ainuke tarkus sellel alal. Lugu on nõnda, et Ameerikas on suur kapital. Seda kapitali saab tööle panna, ja kui kodanik rohkem consumeerib, siis saab rohkem töökodasid käima panna. Seal on teatavad võimalused niisuguses mõttes olemas. Aga mis meie sellega kätte saame, kui ütleme, et tuleb iga kodanikul rohkem consumeerida, sest meie kehvades oludes on see võimatu. See ei suuda meil tööpuudust kõrvaldada, sellega ei ole midagi teha. Kokkuhoid annab aga igale inimesele kapitali, annab võimaluse kapitali koguda ning kapitali abil on võimalik midagi luua. See on tarvilik ja sellest on meil puudus. Selles seisab meie produktiooni nähtav viga, et meie ei suuda luua. Kui luua ei suudeta, siis teame, et meil tööpuudus on. Kuid ega see konsumi õpetus meid ka kaugele ei vii. (A. Sirro, stp: Eesti kapitalid on küll loovale tööle juhitud, aga nad on sinna kinni külmanud kõik.) See on õige, selle üle ei pruugi vaielda, aga ma arvan, et siin ei ole Riigikogu liikmetel põhjust niipalju üksteisele ette heita, et meie noored ja rumalad oleme selles asjas ja ei ole osanud teistiti talitada. Aga mis rääkida sellest, et kinni on külmanud. Üleilmses lehes seisib, et Ameerikas on 15 panka kinni jäänud, eilses lehes, et 20 panka, ja ei tea kuipalju veel. (M. Martna, stp: See on siiski palju vähem, kui meie üks.) Ega meil igapäev üks pank kinni ei ole jäänud. See oli hulga aja kohta üks. Nii et sellest seisukohast välja minnes ei saa kuidagi asju põhjendada. Meie näeme, et suurtel vanadel kapitalistlikudel riikidel ja rahvastel seisukord halveneb. Nii et meil ei ole see ükski nii või erandlik juhus, vaid on olemas üldine majanduslik depressioon, mis kokkuvarisemisi tekitab. (A. Sirro, stp: Aga meie õpetust ei võta!) Mis meie selle juures niipalju vaidleme, mina arvan, et selles asjas on olemas mitmesuguseid arvamisi. Rkl. Martna arvas, et meil olevat valitsemas kolmanda ja neljanda järgu inimesed. Aga ma arvan, et nad mitme klassi vahe kõrgemale tõuseksid siis, kui neil kapital käes oleks, mille abil teotseda võimalik on. (M. Martna, stp: Kui nad sellele kõrgusele jäävad, siis ei aita kapital midagi.) Aga siis teiselt poolt peab ütleva,

et mina ei tahaks siiski Eesti rahvast mitte niisugusel viisil hinnata, et meie oma väikese kapitaliga ei oska maja pidada.

Kuna nüüd lugupeetud rkl. Martna siin ka jõhvikatest rääkis, ja kuna ma Tartumaa esindajana Riigikogus olen ja seda jõhvikatemüüki Emajõel hästi tunnen, siis tahaksin ma öelda, et koolilapsed viimati ka veel lehtedest loevad, nüüd pannakse ju kõik lehte, loevad sellest ja saavad aru, et Riigikogus ollakse ka sellel arvamisel, et jõhvikate lõikuse aeg on august ja september. Mina tahaksin siiski väita, et Tartust tuuakse kõige maitsvamad jõhvikad müügile kevadel. Ja mina olen päris faktiliselt kindlaks teinud, et neid kevadel korjatakse maikuu algul, ja aprillikuu lõpul, kui lumi ära sulab, siis saadakse kõige paremad jõhvikad.

H. Martinson (stp): Mina pidin ainult paar sõna ütleva selle kohta, mida härra Kask siin rääkis. Tema ütles, vähemalt mina kuulsin nii, et sotsialistid raskendavad oma ettepanekutega ja ülesastumisega töötatöölise seisukorda, ja sellega andis mõista, nagu nemad, tööerakondlased, oma ülesastumisega parandaksid töötatöölise seisukorda, ja tõi ette Pärnu linnast andmeid, mida Pärnu linn kõik teeb. Seda ei taha keegi eitada, see on hea, mis seal tehakse, aga mina juhin ühe asja peale tähelepanu, kuidas tööerakond töötatöölise seisukorda püüab parandada. Härra Schulbach kuulub ju tööerakonda, ja täna oli arutusel rahaasjanduse komisjonis sotsialistide ettepanek, töötatöölisele toetuseandmine 15 miljoni ümber. Seal hääletas härra Schulbach selle vastu, ja kui tema tähelepanu sotsialistide ridadest selle peale juhti, et kui tema „väikesemehe“ eest peab seisma, et kuidas tema siis töötatöölise toetuse vastu hääletab. Tema ütles: et mina tõstaksin selle vastu heameelega kaks kätt üles, kui see võimalik oleks. Ja juhtis tähelepanu selle peale, miks ta seda teeb, seepärast, et Läänemaal olevat nendega maavalitsuse loomise ajal halvasti ümber käidud. See näitab, et selle viha pärast, mis Läänemaal on nendega tehtud, hääletab töötatöölise krediidi vastu ja tõstab kaks kätt üles.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esimehe abi **A. Tõllassepp**.)

A. Schulbach (töer, fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minul ei oleks tarvis sõna võtta, sest kõik, mis sündis rahaasjanduse komisjoni koosolekul,

sündis avalikult, kus peale härra Martinson'i ka teised liikmed olid pealt kuulamas, ja teiselpoolt, andmed, mis sealt-poolt (näitab pahemale) pärit on, on alati vastitud.

On täitsa õige, et hääletasin töötatöeliste toetuseandmise krediidi ülesvõtmise vastu. (H. Martinson, stp: Kas Teie ei öelnud, mis teie Läänemaal tegite meiega?) Minul on ainult 3 minutit aega. Hääletasin vastu seepärast, et see korras ei ole, kui komisjon suurendamissetpanekuid vastu võtab, mida Vabariigi Valitsus ei ole kaalunud.

Teiselpoolt ütlesin, et olen kahe käega igasuguse demagoogilise ettepaneku vastu. Ei ole aga seda öelnud, et ma oleksin kahe käega töötatöeliste krediidi vastu.

Edasi. Ei ole ma kunagi rääkinud sellepärast, et meie esindaja Läänemaal on maavalitsusest välja jäetud, küll aga tuletasin teile meelde, mis teie esindajad Läänemaa volikogus teevad summade määramise juures. Lisasin veel juurde ka seda, mis tehakse Tartus. Seal taheti mõni sent töötute eest hoolitsemise krediidile juurde lisada ja siis olid sotsialistid, kes selle vastu hääletasid. (M. Adamson, stp: Valetate, niisugust ettepanekut pole olnud.)

Juhataja: Rkl. Adamson, ma kuulsin Teie suust sõna „valetate“. Ma leian, et see Riigikogu liikmele sünnis ei ole ja teen sellepärast Teile märkuse.

M. Mihkelson (stp, fakt. märk.): Härra Schulbach tähendas, et tema olevat rahaasjanduse komisjonis juhtinud tähelepanu sellele, kuidas Lääne maavolikogu liikmed-sotsialistid olevat maavolikogus töötatöeliste krediidi vastu hääletanud. Sarnast hääletamist ei ole Lääne maavolikogus üldse olnud. See on täiesti tuulest võetud oletus, millise kohta võib peaaegu korraga minu rühmakaaslase Adamson'i sõnu.

M. Adamson (stp, fakt. märk.): Mina vahelhüüdena tähendasin, et see õige ei ole, mis rkl. Schulbach ette tõi, ja mina kinnitan veel kord, et mina Tartu linnavolinikuna ühtki sarnast ettepanekut teinud ei ole. Seda võib protokollidest leida. Praegune Tartu linnavalitsus töötab selle eelarvega, mis oli kokku seatud tema eelkäija poolt ja nemad ainustki penni selleks jätnud ei ole.

A. Oinas (stp): (A. Tupits, põl:

Mis volikogu Teie esitate?) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahan ainult mõned märkused teha härra Hariduse- ja sotsiaalministri seletuse kohta. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister tähendas, et töötatöeliste laste eest kantavat hoolt, nimelt et neile antakse süüa. Kahjuks jättis ta aga seletamata, mil määral söögiandmist toimetatakse. Mina pean tarvilikuks jätkata härra ministri seletusi ja näidata, et söötmine on järgmine: igale lapsele antakse päevas ainult suppi ja tükk leiba. (J. Fuks, as: 20 sendi eest!) Ei, 14 sendi eest! See on kogu see toitmine, millega töötute lapsi ülal peetakse.

(Sekretäri kohale asub sekretär A. Schulbach.)

On päevaselge, et supiga ja tüki leivaga ei saa lapsi ülal pidada. (J. Holberg, põl: Mis siis veel, oleme kõik sellega üles kasvanud!) Ja oleks siis nii, et kõik töötute lapsed suppi ja leiba saaksid, tõelikult saavad seda aga ainult 10—15% neist. Tallinnas on töötute lapsi vähemalt 2.500, kuid saavad neist abi supi ja leiva näol ainult 300. Seepärast ei saa öelda, et see abijandmine oleks niivõrt küllaldane, et siit Riigikogu kõnetoolilt härra minister võiks sellest rääkida rahuldusetundega. (J. Tõnisson, rhv: Supp ja tükk leiba, see on kuldaväärt asi.) Sellega ei ela laps päeva ära. Muidugi oleks loomulikum ja õigem, kui vanematele tööd võimaldataks. (K. Tonkman, põl: Mis nad siis peavad sööma, kui mitte suppi ja leiba?) Mul on lapsed ja ma tean, et lapsele ei aita taldrikutäiest supist ja tükist leivast. Last ei saa sellega, tähendab 14 sendiga, ülal pidada. (K. Tonkman, põl: Olen ise lapsi kasvatanud ja tean, mis see maksab.) Siis peaksite teadma, et 14 sendiga ei saa last ülal pidada. (Vahelhüüe.)

Õelda seega, et töötatöeliste laste eest kantakse hoolt sel juhul, kui vanemad ei saa tööd, ei ole alust. Kirjeldatud abijandmise viis on liiga väike. Tuleb suuremaid summasid anda, et neile lastele appi tulla, kelle vanematel tööd ei ole. (J. Holberg, põl: Härra Oinas, omalajal söime Peeterburis teinekord 5 kopika eest suppi.) Ma mäletan, et Peeterburi ülikoolis meie lõunatasime tõesti 14 kopika eest. (J. Holberg, põl: 5 kopikat maksis kotlett ja leib oli prii.) Aga jätame selle kõrvale, ega Teie sel ajal ka rahul ei olnud oma söögiga, ja päevane toit maksis igatahes hulga rohkem, kui see, millega nüüd lapsi toidetakse.

Mis puutub töödesse, siis püüdis meid rahustada hiljuti siin varemsiteeritud „Vaba Maa“, mille järgi Riigikogu võtvat vastu seaduse, — see sündis täna teisel lugemisel — millega korraldatavat töid nii suures ulatuses, et tuhanded töölised saavad tööd. Nii oli sõnasõnalt öeldud. Eelkrediidi seadus, mida arutasime täna, millega lubatakse teedeparandamiseks tuleval aastal ettenähtud summadest teha ette kulusid 60 miljoni senti ulatuses, ei võimalda aga, paraku, seda. Eelkrediidist läheb ainult umbes 5 miljonit senti linnadele töökrediidideks, muu osa läheb materjali muretsemiseks, materjali kohalevedamiseks maale. Kordan, ainult umbes 5 miljonit senti läheb 60-miljonilisest krediidist linnadele töökrediidiks. Rääkida, et tuhanded töölised saavad selle krediidi läbi tööd, see on jutustada töötatöölisele jõuluks muinasjuttu ja anda leiva asemel kivi. Ma ei räägi ses mõttes, et „Vaba Maale“ müksu teha, vaid arvamist on ka mujal kuulda olnud, et kõnealolev eelkrediit minevat kõik tööpuuduse lahendamiseks. Pealegi rahasjanduse komisjonis selgus, et mõned omavalitsused kavatsesid teedematerjale kohale vedada mitte põllupidajate tööjõudu selleks kasutades, vaid veoautodel. Sellega vähenevad ka põllupidajate teenistusevõimalused. Teen neid märkusi illusioonide purustamiseks, millised võivad tekkida informatsioonist, mis on ekslikult avaldunud maanteede parandamise krediidi kohta.

Mis puutub küsimusse, kas on õieti väljendatud, et meil peaksid Tallinnas töölised välja tulema 20 tuhande inimesega oma soove demonstreerima, siis julgen siinkohal veel kord tähendada, et see meie oludes oleks tarvilik ja kasulik, ja mina näeksin heameelega, et meil mitte 20 tuhat ei tuleks välja, vaid kogu töötav rahvas oma perekondadega, kokku vähemalt 60 tuhat inimest, ja näitaks, et töötav rahvas olemas on ja et tema eluvõimaluste eest peab hoolt kandma. Riigipoliitika peab olema nüisugune, et kõikide kodanikkude huve tähele pannakse. Meil aga räägitakse paremal pool sellest rahvaosast kui mingist põhjakihist. Kuulsin täna, kuidas kaks parempoolset Riigikogu tegelast, üks oli keskerakonnast, kõnelesid, miks antakse toetust, see on põhjakiht! Need härrad ei öelnud küll seda, mida üks parempoolne tegelane väljendas ühel erinõupidamisel, kus arutati, kuidas tööpuudust lahendada, nimelt, et siin on tegemist ollusega, mis peaks kärvama. See mees ütles seda otsekoheselt, nüüd võime aga analoogilist

arusaamist järeldada sellest, kuidas töötuga praegu ümber käiakse. (M. Juhkami, tõer vahelhüüe.) Teie, härra Julkam, viskate käega, kuid kuidas peavad need inimesed elama, kellel ei ole tööd, mõnel on 5—6 last toita!? Suure osa suvest on mõni olnud samuti tööta. Isegi kui ta lastele antakse suppi ja tükk leiba, kui ta lapsed on selle õnneliku 300 hulgaga, kes 2.500 lapse seast saavad suppi... (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Aga mispärast Teie selle 100 maha viskate?) Ma pool tundi tagasi kogusin andmeid, ja mulle vastati, et umbes 300 last saab suppi. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Ühele saajale antakse koju.) Hea küll, ütleme, et isegi 400, kas see on siis nii suur arv, et sellega meie peaksime leppima?

Edasi räägiti, et antakse ka riideabi. See on ju hea, et ka sel kombel püütakse appi tulla töötute lastele. Kuid on korda läinud koguda vanu riideid ainult umbes 50—60 pakki. Ütleme, 100 lapsele saab anda vanu riideid, kas sellega meie peame siis leppima?! Ma kordan, kuidas peavad need inimesed elama, kellel on 5—6 last toita? Mis peavad need perekonnad tegema, kelle lapsed ei kuulu selle supisaajate 300—400 hulka?

Kas need kõik on inimesed, kes kuuluvad nõndanimetatud põhjakihti? Kas härra Juhkamil on seda moraalselt enesetunnet, et ta võib neile inimestele silma vaadata ja neid hukatusse saata. (M. Juhkami, tõer: Aga mispärast minul?) Teie ütlesite, et meie tegevat siin demagoogiat.

Ma ei hakka teisi Hariduse- ja sotsiaalministri väiteid siin käsutama, nende juures on peatunud minu rühmaseltsimehed. Ka tööbörsid on seletanud, et hädaabitöödeks maksmapandud kitsendused ei täida oma ülesannet.

Kui näiteks tööline pole 2 aastat koha peal elanud, siis ei pääse ta esimesse liiki. Seega, kui inimene on tööta ja otsib tööd mujal, tähendab, kui ta ei ole elanud 2 aastat koha peal, siis karistatakse teda selle eest, et ta otsis mujal tööd ja ei jäänud koha peale vahtima. Selle eest pannakse ta teise liiki. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Ärgu tulgu Tallinna tööd otsima, siin on tööpuudus.) Just seepärast, et ta Tallinna ei tahtnud jääda, käis näiteks Rakveres, Kohtlas ja otsis tööd, tehakse talle nüüd raskusi. Mõnikord võis tööline mujal tööd leida — ajutiselt. Perekond elab aga Tallinnas, tööline tuli tagasi. Nüüd aga öeldakse talle, olge head, Teie ei ole 2 aastat elanud

koha peal, Teie tööd ei saa. On see loogiline? Karistatakse neid, kes otsivad tööd ja ei taha Tallinnas istuda.

Edasi. Mis mõte on 20 nädalaga kitendamisel? Meil on inimesi, kes ei elata endid palgatööst, vaid juhuslikust tööst: korjavad marju, kitkuvad rohtu, kaubitsevad suvel j.n.e. Terve rida lesknaisi, perekonna-toitjaid elatab end juhuslikust tööst. Nad püüavad end ise elatada, ilma et paluda hoolekande osakonnast mõnekümne-kroonilist toetust. Nüüd küsitakse neilt, kas teil on tunnistus näidata ette, et teie olete 20 nädalat olnud palgatööl. Kui inimene niiviisi kõike viimast jõudu välja pannes on end igasuguste väikeste töödega ja kaubitsemisega suvel ära elatanud ja läheb tööbörssi, siis öeldakse temale, vaadake, teie ei ole olnud 20 nädalat palgatöös, teil ei ole tunnistust, teie ei pääse esimesse järku, kuigi sellel virgal naisel võivad kodus nälgas lapsed olla. Kui tööde saamiseks niisuguseid kitsaid värvaid seatakse, mida piiblis nimetatakse nõelasilmast läbiminekuks, siis tuleb öelda, et sarnaseid katsumisi ja vintsutusi ei tohiks meie töötutele teha. Nad on ka inimesed, neil on õigus tööd saada, leiba saada.

Ja lõpuks, kui ei ole kõik neist kõigeparemad tööjõud, mõned on vigased, poolhaiged, siis tuleb see sellest, et nende lapseõli on raske olnud. Meie, sotsialistid, püüame alati summasid suurendada lastehoolekande jaoks ja seda nimelt teadmisesel, et mida enam on lastehoolekandeks välja antud, seda vähem tuleb hiljem välja anda summasid hädaabitöödeks, hullumajadeks ja vangimajadeks. Teie teate, härra sotsiaalminister, et käesolevas riigieelarves on lastehoolekandeks määratud summasid tunduvalt kärbitud, ja ma kardan, härra minister, et tulevases riigieelarves neid summasid veel vähem on. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ärge kuulutage kurja.)

Ühiskond ja riik peaksid kaasa aitama, et kasvatada inimesi üles, kes iseene eest hoolt kannavad ja endid toita suudaksid, kuid kas on seda tehtud?! Ebaõige kokkuhoiuga, mis ei ole kokkuvõtteid, vaid rumal kitsikus, saavutatakse seda, et pärast suuremaid summasid tuleb välja anda.

Ma ei taha pikemalt küsimuse juures peatuda. Märgin vaid seda veel, et ei oleks halb, kui kogu töölistepere tuleks välja ja näitaks, et üle poole Tallinna elanikkudest on need, keda riik on unustanud ja jätnud vaeseks lapseks, et need 60 tuhat tuletaksid meelde, et nad on ka inimesed, tahavad samuti elada kui teised, et neil

on õigus tööd saada. Et neil on õigus sellele, et üks osa neist maksudest, mida igaüks neist maksab, tuleks neile tagasi selleks, et nende perekondade eest hoolt kantakse ja neid ei lastaks nälgas surra.

Motiveeritud ülemineku-vormel lükatakse tagasi.

Lihtülemineku-vormel võetakse vastu.

15. järgmise koosoleku määramine.

Sekretär A. Schulbach'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek laupäeval, 20. detsembril, kell 0.05 min. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 108, lisa nr. 11.)

16. Omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seadus — II lugemisel.

Maa- ja omavalitsuse komisjoni aruandja A. S a a r.

(§ 1.)

A. L e p s (põl): Härrad Riigikogu liikmed! Ma maakomisjonis tegin § 1 kohta ühe paranduse, nimelt võtta vastu 3. lõige. See parandus läks omalajal maakomisjonis läbi, aga pärast olid arvamised muutunud ning ta kukutati läbi pärast seda, kui omavalitsuse komisjon oli seda arutanud. Asi seisab nimelt selles, et enne Maaseaduse vastuvõtmist, sel ajal, kui mõisad võõrandamata olid, andsid mõisnikud vallaomavalitsustele maa-alasid kasutada kas koolimajade, vallamajade, koolide või magasiatide alla. Need on maad, mis õieti kuuluvad omavalitsustele. Mõne juures oli tähendatud, mis alusel see maa antud, kas kingitud või müüdüd, teiste juures ei olnud alust üldse tähendatud, vaid oli antud mõisniku poolt määratud otstarbeks ja selleks neid ka kasutati. Nüüd oleks õiglane, et need maa-alad saaksid vallaomavalitsustele kui nende omandus tagasi antud ja mitte ei saaks loetud riigi omanduseks ning üldises korras omavalitsustele antud. Ma tegin maakomisjoni sarnase ettepaneku, et võtta selle paragrahvi juurde kolmas lõige, mille järgi siis need maad, mis enne Maaseaduse maksamahakkamist olid omavalitsuste valduses, kinnistatakse nende nimele. Igakord ei olnud öeldud, et see oli omanduseks või kingituseks antud, vaid tihti oli maatükk antud näiteks kooli alla, mille kohta ei olnud mingit lepingut. (K. B a a r s, tõer:

Tarvitada antud.) Ka mitte tarvitada, — mõisnik oli sel ajal suur mees, ja see maatükk ei olnud talle tähtis. (A. Kornell, as: Maa täitis õpetaja palga aset.) Ei, vaadake, ma ei saa seda nii kitsalt võtta üksiku konkreetjuhu kohta, vaid ma tegin selle paranduse niisugusena, et sinna igasugused maad mahuksid. Vaadake, kui omal ajal mõisnik andis vallale ühe maatüki kasutada, siis ärge arvake, et see oli ülearu, see nähtus oli ise juba teatav rariiteet. Nii helded mõisnikud meil ei olnud. Ma ütlen, see õiguslik alus ei olnud siin tähtis. Need vallad on hakanud seda oma omanduseks pidama, ja selle peame neile tagasi andma.

Maakomisjonis tegin järgmise paranduse: „Maa-alad, mis omavalitsused valdasid Maaseaduse maksmahakkamisel ja mida nemad valdavad praegu ja mis seisavad kinnistusraamatutes vabariigi nimel, kinnistatakse vastavate omavalitsuste nimemele Põllutöoministri teadaande ning tema poolt kinnitatud, omavalitsuse kulul valmistatud, kaardi alusel.“

Nüüd on niisugune asi, et Põllutöoministeeriumi ametnikud seletavad ja ütlevad, et vaadake, selleks on üks teine tee olemas. On nimelt määrus, et kui ostulepingud ette pannakse, siis ministeerium seda tunnustab. Seda saab nõnda teha, see on õige, aga see tee on palju raskem, see on raskem veel kui kohtu tee.

Eestimaa maaõiguse järgi ei tarvitse olla muud tõendust, kui seda, et ta pere-mehena valdas teatud maatükki 10 aastat, ja vastaspool peab tõendama, et puudub alus. Nii et kohtu teel on kergem seda asja ajada. Et omavalitsustele asja kergendada, sellepärast tegin selle paranduse. Kuid vahepeal tuli üks teine moment. Tulin ministeeriumi ametnik, kes ütles, meie oleme nendega rendilepingu sõlminud, nad ei valda enam, vaid peavad seda rendilepingute alusel.

Ütlesin seda siis juba ja ütlen ka praegu, et kui ministeerium sundis neid inimesi, kes enne valdasid, rendilepinguid sõlmima, siis on see õigusevastane, ma ei ütle mitte seadusevastane, vaid õigusevastane. Asi seisab selles, et kui teatavat asja olen valdanud aastaid ja on tarvis veel... (K. B a a r s'i, tõer vahelhüüe.) Võtke Balti Eraseadus ja lugege. Meil peab vastane pool... Terve see küsimus seisab selles. (V a h e l h ü ü e.) Omavalitsuse komisjõn ei saanud sellest suuremat arugi. (Ü l d i n e n a e r.) Siin ei ole midagi imestada, see on puhtjuriidiline parandus. (N a e r ja v a h e l h ü ü d e d. — J u h a

t a j a koputab haamriga.) Selleks on tarvis seadust tunda.

Vaadake, ma jäin selle juurde, et kui keegi valdab maad 7 aastat, temal jääb veel umbes 3 aastat puudu, ministeerium tuleb vahele ja ütleb, et teie peate rendilepingu sõlmima. (V a h e l h ü ü e.) Mina tean seda asja kümnet kanti. (M. J u h k a m, tõer: Esineda võib naljategemisega.) Teie arvate, et seadusi naljategemiseks antakse, minu arvates antakse seadusi selleks, et kohus pärast nende järgi otsustada võib. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie olete 10 aastat naljategijaks olnud, mina olen siin esimene kord. (Ü l d i n e n a e r.) Teie olete asja niikaugele viinud, et Riigikogu liikme nime maal ei või nimetadagi. (N a e r.) Ma igatahes loodan, et praegustest lugupeetud härradest 10 aasta pärast enam kõiki siin ei ole ja asja niipalju parandada saab, et tulevad need, kes asja rohkem tunnevad. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Aga kas nad valdamisõigusega endale midagi ei saa, need, kes siin istuvad 10 aastat!) Kui niisuguse seaduse välja anname, siis võivad nad puldi koju kaasa võtta ja seda lugeda mälestuseks.

Jutt jäi nii, et kui keegi valdab seda maad 7 aastat, 3 aastat on puudu, ning ministeerium tuleb vahele ja ütleb, et ta peab rendilepingu sõlmima. Vallavalitsus ei ole teadlik, et kui niisugune rendileping sõlmida, siis võtab see aluse ära, temal ei ole enam õigus sellega kohtusse minna. See on õigusevastane, kui nende maadega rendilepingud sõlmitakse, eriti see, kes maad rendilepingu alusel saab, kannatab kahju. Et seda seisukorda parandada, võtsin selle tunnuse sisse, kui ministeerium on sundinud nendega rendilepingut pidama, siis peavad nad selle maa tagasi saama, sest kui mõisnik selle maa andis, siis ta mõtles, et see maa neile jääb. (M. J u h k a m, tõer: Kui riik juba vallale teise maa asemele on andnud?) Ega siis vald ei valda enam seda, kui ta teise maa on asemele saanud. Sõna „asemele“ ütleb juba, et midagi on selle asemele antud, mis ära on võetud. (M. J u h k a m, tõer: Noh, tegelikult on andnud!) Ta ei ole siis asemele antud, vaid sinna teise kõrvale. (K. B a a r s, tõer: Koolimajale, näiteks, teise maa juba on andnud.) Siis on ta selle endise maa ära võtnud. (V a h e l h ü ü e.) Kui ministeerium nii lahke on olnud, ta võib ju maid niipalju kui tahes anda, ega see siia ei puutu.

Mina tahan aga, et see õigluse põhimõte saaks siin ülal hoitud, et need maad,

mis neile omalajal said antud, et nad need kätte saaksid. Omavalitsused võivad ju muidugi oma õigust kohtu kaudu teostada, kuid see teostamine läheb neile raskeks ja nad ei ole igakord teadlikud neist teedest, kuidas seda teha tuleb. Igatahes selle määrusega, mille peale ministeerium tuge- neb, selle määrusega on väga raske neid asju ajada, kergem on seda juba kohtu teel teha.

Nõnda et mina arvan, et see parandus peaks olema kõigile vastuvõetav. See pa- randus sai ka maakomisjonis kolmandal luge- misel vastu võetud ja tema poolt hää- letasid peale põllumeeste ka sotsialistid ja rahvaerakondlased. Ainult koondusemehi polnud seal, neil oli esmaspäev. (N a e r.) Aga siin härra Kuris tõstis küsimuse üles ja ütles, et nüüd on nad sõbraks saanud omavalitsustega ja tahavad ka toetada või mingit parandust teha kingituste kohta. Aga kingitus on kitsas mõiste, mina tahan seda laiemalt võtta ja ütlen, et õiguslikult on see põhjendatud, et kui see maa nende käes on olnud, peab ta ka edasi olema. Ja nende kodanikkude õiglusetunnet ha- vame meie sellega, kui meie seda põhi- mõtet läbi ei vii. Seda on komisjon ka- lunud ja igatepidi läbi arutanud, midagi vastuvõtmatu siin ei ole ja seepärast peaks vastu võtma. Ministeeriumil ei ole ka mi- dagi selle vastu. Siin räägitakse, et amet- nikul ei ole võimalik oma äranägemise järgi talitada. Pean tähendama, tal ei tohikski olla võimalust oma äranägemise järgi talitamiseks.

Paranduse järgi võtab omavalitsus kaks tunnistajat, kes lähevad notari juurde kaar- diga, seatakse kokku protokoll, ja tunnis- tajad seletavad, et see ja see vald valdas neis piirides... (K. B a a r s, tõer: Vaevalt valla kodanikud seda teavad. Piiri küll ei tea.) Valla kodanikud teavad seda väga hästi. Siis lähevad ministeeriumi, ja mi- nisteerium ütleb ei või jah. Kui ütleb ei, siis võib kaevata ja õigus on käes.

(Sekretäri kohale asub sekretäri esime- ne abi **A. Tõllassepp**.)

Selle paranduse peaks tingimata vastu võtma. On nähteid olnud, kus ministeer- ium tarviduseta on tahtnud vallamajadest vallad välja tõsta. Näiteks Vihula vallas, Virumaal, taheti vallamajast vallavalitsus välja tõsta. Ja ometi on see vallaalune maa, ei ole seda kroonul tarvis. Kui sar- naste asjade peale välja minnakse, siis ei ole liialdatud, kui see parandus saab kol- manda lõikena § 1 juures vastu võetud, ja ma teen selleks vastava ettepaneku.

(H ü ü d e d: Lõpetada!)

J u h a t a j a: Ma kuulen ettepanekut, koosolek lõpetada.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on tagasi lükatud 28 häälega 16 hääle pooltolemisel.

Põllutööminister A. K e r e m: Lugupeet- tud Riigikogu liikmed! Esitatud paran- duse kohta tahtsin ainult niipalju tähen- dada, et juba käesolev seadus näeb ette, et kõik maad, mis omavalitsustele tarvilikud ja kuuluvad riigimaade hulka, need antakse omanduseks tasuta. Järelikult vaidluseallos olev küsimus võib puudutada ain- tult neid maid, mis omavalitsustele tarvis ei ole. Viimaste maade kohta on maksev sarnane kord, kui maade kohta, mis omavalitsustele on kellegi poolt kingitud või müüdüd, kuid puuduvad lepingud või kin- kimise aktid, siis võib omanduseõiguse tõendada kas valla protokollide kaudu või üksikute tunnistajate kaudu. (R. K u r i s, as: Kuidas tunnistajate ülekuulamine sünnib, kas kohtu kaudu?) Mina seda Teile täpselt ei tea öelda. Nende päevade sees on kõigile vallaomavalitsustele eriringkiri saadetud, kus see kord täpselt ära näida- tud. Mul ametkonnas seletatakse, et see parandus, nagu see komisjonis arutamisel oli, mingit selgust asjasse ei too, vaid sea- duse võib segasemaks teha.

L. J o h a n s o n (s t p): Austatud Riigi- kogu liikmed! Selle seaduseelnõu II luge- misel tõsteti üles küsimus, kuidas neid maid, mis omavalitsuste ja ametnikkude palgamaade juurest vabanevad, kasutada, ja seejuures kõneldi ka juurdelõigetest. Valitsuse koalitsiooni mõned rühmad, nagu juba mineval korral tähendasin, on pööra- nud valitsuse poole, nagu nende lehest näht- ub, kategoorilise nõudmisega, et antaks riigitagavaramaadest, mille hulka tahetakse lisa saada, ja riigimetsadest juurdelõikeid. Seejuures nõutakse, nagu koalitsiooni leh- tedest nähtub, juurdelõikeid just elujõulis- tele taludele. Sarnase nõudmise teostami- ne tooks uut lisa sellele ülekohtule, mis Maaseaduse teostamisel juba küllaldaselt tehtud seeläbi, et riigimaid juhti nende eraisikute kätte, kes nende saamiseks kui- dagi õigustatud ei olnud ei teenete ega kutse poolest, kuna põllutööd tegevad põ- lised maaelanikud maast ilma jäeti, või neile anti liiga väikesed maalapid, kuhu on tekkinud nüüd elujõuetud väikemaapi- damised, mis tungivalt vajavad juurdelõi- keid selleks, et neid elujõulisteks teha. Ka vajavad hädaliselt juurdelõikeid eramaadel

asuvad väikekohad ja väikemaarendikohad, mis popsiseaduse alusel iseseisvateks said ja saavad, ning kellel maad liiga vähe on.

Kui nüüd riigitagavara- ja metsamaad, samuti asundustelt ja teistelt pidajatelt äravõetavad maad antakse elujõulistele, see on neile maapidamistele, millel juba harimiseks maad tarvilikul määral, nii et osa isegi juba söödis seisab, juurdelõigete nime all ära, nagu seni juba väga laialdastel tehtud. (V a h e l h ü ü e keskelt.) Katal ajal, kui teie keskelt oli Põllutöoministeeriumi juhataja. ... siis ei saa neile väikekohtadele, mis maad vajavad, enam mingit juurdelõiget anda, vaid viimased koondatakse suurnikkude kätte.

Pidades põllumajanduse huvides hädatarvilikuks juurdelõigete andmist vähese maaga majapidamistele, peab Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm seda lubamatuks, kui riigimaid ja -metsi hakatakse jagama niinimetatud „elujõulistele taludele“, nagu seda nõutakse.

Riigimaid, mida võimalik veel jagada, tuleb kasutada eeskätt juurdelõigete andmiseks neile väikemaapidamistele, mis muidu elujõuetuks osutuvad ja kellel maad liiga vähe on.

A. L e p s (põl): Ma tahaksin tähendada, et see on väga hea, kui ministeerium annab omavalitsustele tasuta maid, kuid see, mis kellegi omandus on, need maad oleksid võinud neile edasi jääda, kui nad oleksid oma õigusi kaitsta osanud. Nad ei teadnud, kuidas oma õigusi kaitsta, ja ministeerium on vahepeal rendilepingud sõlminud, ja seepärast on paljud omast ilma jäänud. Tahaksin, et oleks täpselt kindlaks määratud, missugused õigused on inimesel, et need õigused ei oleneks ametniku äranägemisest. Igaüks teab ja eriti rahva laialdased hulgad, kellel Põllutöoministeeriumiga tegemist, kui raske see asjaajamine seal on. Mul näib, et enamus sooviks just kui parandust maha kustutada, kuid usun, et need saavad paranduse mõttest aru, kelle õiguse see kindlustama peab, nimelt need omavalitsused, kellesse asi puutub. Kui endisel ajal mõisnik andis need maad, mis põhjust on siis nüüd Eesti riigil selle maa vastu vaielda; mingi otstarve pidi ometi olema, kui maa neile anti. Arvan, et see küll natuke aitaks korda luua. Meil on ju võimatu kord, ja eriti eraõiguslikkudes asjades, kus antakse maid ja varandusi, ei ole kindlaid seadusi, mis reguleeriksid seda, kuikaugele läheb ametniku äranägemine. Terve meie maa-reform ja selle määrused, mis on antud,

on ülipuudulikud selles mõttes, et inimesed ei saa oma õigust taotleda, vaid peavad alluma ametniku äranägemisele. Kui Riigikohtusse lõpuks asi läheb, siis öeldakse sealt, seadused on niisugused, meie ei saa teisiti. Ütleme, keegi on vallale maad kinkinud, inimene, kes kinkis, on aminu surnud, dokumendid on vanad ja viga saanud, ja ministeerium ütleb, meie ei tunnusta niisugust dokumenti. Kui nüüd Riigikohtusse minna, siis öeldakse, ministeerium on andnud niisugused määrused. Vaadake, niisugused on asjad. Ma mõtlen, et see ei teeks kahju, kui see parandus võetakse sisse.

Aruandja A. S a a r (lõpusõna): Seda küsimust maakomisjonis arutades oldi põhimõttelikult selle poolt, peale koonduserakonna, ja võeti II lugemisel vastu, kuid hiljem III lugemisel loobuti III lõike vastuvõtmisest Põllutöoministeeriumi esindajate seletuste põhjal, et omavalitsustele kuuluvate maade küsimused saavad maksvate seaduste põhjal täiel määral lahendatud. Seepärast ei saa maakomisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja: Rkl. Leps'ilt on ettepanek,

§ 1 kolmandaks lõikeks võtta: „Maa-alad, mis omavalitsused valdavad Maaseaduse maksmahakkamisel ja mida nemad valdavad praegu, või peavad rendi alusel, ja mis seisavad kinnistusraamatutes vabariigi nimel, kinnistatakse vastavate omavalitsuste nimele Põllutöoministri teadaande ning tema poolt kinnitatud, omavalitsuse kulul valmistatud, kaardi alusel.“

(H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 18 häält, vastu 20 häält, seega tagasi lükatud. (H ü ü d e d: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 32 häält, vastu 25 häält, erapooletuid 7, seega on ettepanek vastu võetud.

(H ä ä l e t a t a k s e.) § 1 on vastu võetud ühes parandusega.

§§ 2—6 võetakse vastu.

(§ 7.)

Juhataja: Rkl. Schütz'ilt on ettepanek,

§ 7. kustutada sõnad: „ning usuühingutele (kogudustele)“.

Aruandja A. Saar (lõpusõna): Komisjoni nimel ei saa härra Schütz'i ettepanekuga ühineda. Seda küsimust on komisjonides arutatud ja leitud otsarbekohaseks seda sisse võtta. Seal oli vaidlusi, kas usuühingud on heategevad asutused või mitte. Kuid arvesse võttes nende tegevust, kus nad isegi vaestelaste ja vanade eest hoolitsevad, on see täiesti heategev töö, ja usume, et nad sel alal rohkem saavad teotsema. Üldiselt suurem osa maakogudusi on maaga varustatud, kuid on neid kogudusi, kes hiljem iseseisvaks hakanud, s. o. enne selle seaduse vastuvõtmist töötanud abikogudustena ja tarvitanud köstrimaad, ei ole seaduslikku alust neile anda köstrimaad, mis neil tarvitada oli. Kuid käesoleva seadusega saaks see küsimus lahendatud ja oleks võimalik seda maad kogudustele tagasi anda. Arvuliselt ei ole seda maad kuigi palju. Ühes apost-

liku-õigeusu kogudustega ulatub see ma umbes 240 ha peale. Muidu jääks see osa maid rippuma ja ei saaks maakorraldust kohapeal lõplikult läbi viia.

Ettetoodud asjaoludel ei saa maakomisjoni nimel ettepanekuga ühineda. (Keskelt: Omavalitsuse komisjoni nimel ka?)

P. Schütz'i ettepanek lükatakse tagasi 42 häälega 22 hääle pooltolemisel.

§ 7 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.15 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

